

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

V.

Издаје половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

У П У С Т В О

Г. Г. РЕВИЗОРИМА ЦРНОГОРСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Да би боље, правилније и савјесније постигли свој задатак и цјелисходније одговорили на овдје постављена питања, наређује вам се следеће:

1.) Свакојему учитељу, којему сте одређени за ревизора, јавите на неколико дана раније за дан испита, да нареди све што треба за тај дан, као: извјештаје, протоколе и друго (в. тачку 32 и 45 овога упуства) и да (управљајући учитељ) позове на испит мјесног шк. надзорника и дотичног капетана (-не).

2.) При испитивању будите најстрожији и строго се држите Наставног Плана и Шк. Закона (што треба да узмете са собом), и у том послу потпуно управљајте се по овом Упуству, како ћете моћи у извјештају тачно одговорити на све, што се у њему захтјева.

3.) У свему и сипрам свакога једнако правични и беспристрасни будите, као и потпуно савјесни, и свестрано схватите значај и испуните цијелъ своје мисије, од које у многومه зависи напредак повјерених вам школа.

4.) При оцјењивању држите се овијех **степенa**: 5 Одлично. 4 Врло добро. 3 Добро. 2 Прилично. 1 Слабо. 0 Ништа. При овоме можете употребљавати, гдје видите да је потребно, још

и ове знакове: $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ и $\frac{3}{4}$ који, према својему значењу, увеличавају степен оцјене.

5.) Ко се прими ревизорске дужности, а занемари ма које постављено у овом упуству питање, онда дужан је **пропуштено** о свом трошку накнадно потпунити и имаће у будуће мање изгледа на избор за ревизора, ако добријем разлозима не докаже, да речено није могао никако свршити.

6.) Осим овога извјештаја, дужни сте написати још и други извјештај у **изводу** за штампу (на обичној артији), као што се то ради и на јавност износи у „Просвјети“, коју издаје канцеларија књ. цр. Министарства Просвјете и Црк. Дјела.

7.) Овај извјештај, као и онај за штампу, и све остало, што се тражи од вас, спровешћете овом Надзорништву по испиту најдаље до 20 јула исте године, у којој пођете у ревизију.

Који ревизор не може одговорити тачно и ваљано, као што се од њега захтјева, на сва постављена питања у овоме „Упуству“, онда нека исто поврати овом Надзорништву најдаље кроз три дана пошто га прими (са својим објашњењем), да се други мјесто њега пошље.

Мјесто у коме је школа: (мушка или женска).

1) Дан испита и колико је **сати** трајао?

2) Од колико је разреда школа?

3) Колико је дјеце уписано у: I., II., III., и IV., раз. православне, римокатоличке, мухамеданске, мушке и женске.

4) Колико је дјеце изашло на испит од: I., II., III., и IV., разреда.

5) Што је било са оном дјецом, која нијесу изашла на испит?

6) Колико дјеце понавља I., II., III., и IV., разред?

7) **Какав се успјех показао у овјем наставнијем предметима:**

Колико је испитано дјеце у појединим предметима: у I., II., III., и IV., разреду. Укупни успјех из појединих предмета:

a) Закон Божи.

b) Српски језик (читање, причање, граматика, декламација и пис. састав).

в) Славенско читање (у старијим раз. с преводом).

г) Рачун.

д) Геометрија.

- ф) Земљопис.
 е) Српска историја.
 ж) Познавање природе (с. физ. у IV. разреду).
 з) Познавање и његовање човјечијег тијела. (Виђи зборник стр. 86).
 и) Кућарство и ручни рад. (За женске школе).
 ј) Краснопис.
 к) Цртање.
 л) Пјевање: црквено и народних пјесама.
 љ) Гимнастика, војничко вјежбање.
 м) Чистоћа: школе, ношње и држања дјеце (у колико то зависи од учитеља).
 н) Дисциплина.

8) Какав је постигнут укупни годишњи успјех у: I, II, III и IV разреду.

9) Је ли сваки предмет израђен према Наставном Плану у довољном обиму, и ако није — због чега?

10) Кад је ове школске године отпочет рад у дотичној школи?

11) Колико је дана рађено дневно?

12) Колико је дана преко цијеле школске године рађено у школи?

13) Је ли који пут учитељ (—лица) остављао саму дјецу у школи?

14) Јесу ли уредно држана два родитељска скупа, кад и о чему је на њима говорено?

15) Је ли учитељ (—лица) изводио дјецу у шетњу и чинио излете, кад и чим су се том приликом занимали?

16) Како су ученици (—це) посјеђавали школу?

17) Име управљајућег учитеља и како је вршио своју дужност? Какви су били одношаји између управљајућег учитеља и другова му?

18) Име учитеља (дотичног разреда), и кад је постављен за учитеља: привременог или сталног? Име вјероучитеља римокатоличке дјеце или нухамеданске (Ако овијех има у дотичној школи. Виђи Зборник стр. 85).

19) Каква је способност појединог учитеља? Има ли учитељ (—лица) једнаку способност за сва четири разреда основне школе?

20) Каково је учитељу (—љици) владање и држање и школи и изван школе? Како их поштују у мјесту?

21) Каког је трудољубија учитељ (—љица)?

22) Поред своје учитељске дужности има ли учитељ (—љица) још какво занимање?

23) Које је науке свршио учитељ (—љица) и гдје?

24) Каквијех има погрешака у школској настави и васпитању? Јесу ли оне учињене ушљед немарности, неспособности, неспремности, или чега другог?

25) Што у настави дотичног учитеља (—љице) заслужује похвалу?

26) Је ли у школи предавање и учење било методично и више очигледно, разумљиво и занимљиво, или више механично и сухопарно? При том, јесу ли дјеца упућена и навикнута како треба: на саморадњу и правилно мишљење и расуђивање? Познаје ли учитељ (—љица) у опште дјетињу природу, и је ли хармонично развијао тјелесне и душевне моћи својих ученика?

27) Пази ли учитељ (—љица) озбиљно на образовање ваљаних и честитих карактера код дјеце, и по чему сте најбоље могли видјети: да пази, или да не пази?

28) Је ли се учитељ (—љица) свагда и на сваком мјесту очински односио према својим шкољцима, као прави им наставник и васпитач, или не, и по чему сте тако закључили? При том, да ли је злостављао или слабо пазио дјецу онијех родитеља, са којима није он или његова породица у добрим одношajима?

29) Како је учитељ (—љица) кажњавао дјецу и зашто, и да ли је то код њега често бивало? Је ли их ударао по глави, скубао за косу и за уши, тукао и т. д.? Је ли учитељ ваљано пазио, да се и сама дјеца између себе не свађају и не туку?

30) Гдје је, или код кога је учитељ (—љица) на квартиру?

31) Како је учитељ (—љица) посјеђавао школу и колико је пута изостао од школе? Колико је пута изостао од цркве? Колико је пута изостао од учит. конференција и дежурства?

32) У каквом се стању налазе и јесу ли у своје вријеме и тачно уређивани сљедећи школски протоколи:

- а) Дневни (о доласку дјеце у школу и оцјенама.)
- б) Дневнога рада у школи и изван школе,
- в) Годишњи,

- г) Од кореспонденције,
- д) Школски љетопис,
- ђ) Инвентар од свијех школских ствари,
- е) Од учитељ. конференција, (гдје има више учитеља у једној школи.)
- ж) Од прихода и расхода школског?

Примједба: Све ове протоколе добро прегледајте и са својим примједбама потпишите (с датумом). Оцјену школ. успјеха због мношјех разлога, немојте никако потписивати на протоколу. —

33) Колико је било ове школске године прихода? И је ли по Шк. закону тачно скупљен? Колико је било ове школске године расхода? И је ли брижљиво и цјелисходно учињен? (Виђи у Зборнику „Наредбу о школарини“ стр. 103).

34) У каквом се стању налази школско здање и учитељски стан? При том, јесу ли мјесне школске власти извршиле поправку (школе и учитељског стана), која је прописана приликом прошлогодишње ревизије, или не?

35) Колико има учионица кубичних метара? Колика кубична метра има на сваког ђака?

36) Што сте прописали заједно са мјесним шк. властима, да се поправи у школи и учитељском стану, и кад да буде све наредно?

Примједба: Пошто се предлажу издати од раскрсја на истом протоколу именујте, што се има поправити, које све мора бити готово најдаље до 15 августа исте године.

37) Која учила школа има и у каквом се стању налазе?

39) У каквом се стању налази школска башта, и да ли је, како треба, употребљена на поуку дјецe? Ако је нема, а могла би се имати, онда одредите је у договору са мјесним школским властима. — Какве је незгоде школа имала и тријела прошле школске године и због чега?

40) Име капетана оног племена, у ком је школа; како је вршио своју дужност спрам исте; и је ли радио све што је могао у прилог школе и њеног напретка, или не, — и услед чега? — Имена других дотичних капетана, и како су се они одазивали својој дужности спрам школе?

41) Име мјесног школског надзорника; како је вршио ову своју почасну дужност, и је ли у прилог школе и њеног напретка, да досадањи мјесни школски надзорник и даље остане у тој дужности?

42) Је ли све рађено, како треба, према Шк. Закону — од стране свијех дотичнијех лица?

43) Има ли каквих потраживања и молба од стране учитеља, које се тичу лично њега, или школе, — које су и услед чега?

44) Има ли каквих потраживања од стране мјесних школских власти, — која су и ушљед чега?

45) Од актā узмите са собом:

a) Копију „Испитног извјештаја.“

b) Писанке, цртанке и све писмене задатке.

в) Копију од инвентара школскијех ствари.

г) Копију од школ. љетописа.

д) Рачун од глоба, ако их је било.

ђ) Списак од онијех спомоћнијех књига, које учитељ има и којијема се служи.

46) Јесу ли редовно и према потребама држане учитељске конференције, гдје има више учитеља у једној школи) и што се има примјетити истијема?

47) Ваше примједбе на: школу, учитеља, ђаке, ђачке родитеље, главаре, народ и тамошње прилике и одношаје, који се имало тичу школе и њеног напретка, као и све остале педагошке, дисциплинарне и хигијенске ваше примједбе, саопштите овдје и на посљедњим страницама овог извјештаја — у свој опширности својој.

Тако исто и ако би имао учитељ службе какве на кога, или ко на њега. —

Жалбе и докази усмени и заочни без суочавања немају вриједности. У оваквим случајевима треба да будете са свим објективни.

Ако би школа ма у чему назадовала, онда ставља вам се у дужност, да свестрано и темељно испитате и дознате: ко је крив свему томе, из каквих побуда све то проистиче и т. д.?

48) Све ваше примједбе, које би биле на наставу и васпитање дјецe, на понашање и одношаје наставникове са мјесним властима и народом, саопштићете учитељу (—љици) на само и показати како треба све те мане и недостатке исправити и у будуће се од њих чувати. Исте напишите у извјештају. При томе даће се свакојему учитељу (—љици) ваше ревизије, да прочита цио ваш извјештај у канцеларији Гл. Школског Надзорништва, које ће том приликом и своје примједбе и напутке дати дотичном учитељу (—љици).

Тако исто саопштићете ваше примједбе мјесним школским властима, које се њих тичу, и казати им, како треба у будуће да раде.

Примједбе: ¹⁾ Ако вам буде тијесна која рубрика, онда можете продужити, под истим бројем, при крају овога извјештаја.

2) Књиге за дар подијелите у споразуму са учитељем (—лицом) најбољим, а гдје су два или више једнаци, онда дајте из међу њих најсиромашнијим ученицима (—цама).

3) Кад доћете у које мјесто, гдје има телеграфа, јавите одмах овом Надзорништву, гдје се налазите и које сте школе испитали.

4) Учитељ (—лице) дужни су спремати све што треба за испит до 10. Јунија сваке године, ако за исто не добију другу наредбу.

5) Капетани и мјесни школски надзорници дужни су протоколе од школског прихода и расхода потпуно уредити и рачуне закључити најдаље до 1. Јунија сваке године. (Виђи у Зборнику „Наредбу о школарини.“)

Цешинье, 1. Маја 1896.

Главни Школски Надзорник:

Ђуро Поповић.

УСКРШЊА ПОСЛАНИЦА

правосл. еп. далмат.-истријског НИКОДИМА пречасноме
клиру и свему православном народу епархије своје.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
(С в р ш е т а к)
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ся есть побѣдившая мѣръ, вѣра
ваша (1 Јов. 5, 4)

Али колико можемо да утјешени будемо, што се матер црква, Цариградска патријаршија, тако брине за нашу свету вјеру, и колико то мора да храбри нас православне, да у данашњим тешким искушењима духом не клонемо, толико с друге стране жалост нас мора обухватити, кад видимо, да се код нас, у нашој Далмацији, у мањем догађа оно исто, што нам патријаршеска посланица спомиње да се почело на Истоку средством оних „варљивих посланика“ догађати, и што је непосредним поводом било, да се иста патријаршијска посланица изда. На унију са Римом почело се недозвољеним средствима радити на Истоку; на унију се таким истим средствима почело данас радити и код нас, у нашој Далмацији.

Нама, православним Далматинским Србима, као да је суђено, да сваки час презамо за вјеру своју и да смо у непрестаним искушењима за њу. Чим унијатска напаст ма гдје главу помоли, православни Далматинац већ мора одмах да је на опрезу, јер раније или касније напаст ће се она и њега дотакнути! И у старија времена православни Далматинци били су изложени искушењима за вјеру своју, али напасници нијесу тада доста моћни били да савладају вјерску свијест наших отаца, који, ма и последи тешке борбе, остадоше ипак побједници и сачуваше неповријеђеном вјеру своју. Од друге десетине овога (XIX) вијека почињу нова искушења за њих, и то много тежа од пређашњих. Прије се грубом силом нападао на

вјеру и цркву православну у Далмацији, те је ту силу сличном силом могуће било и савладати. Али послѣје почела се лукава, а на изгледу блага средства употребљавати, да се православни Далматинци одбију од вјере и цркве своје. Прије се просто радило на томе, да наши старѣи приме римску вјеру и да се одреку вјере православне, као што је то било под Млетачком републиком; послѣје, кад се видјело да то не иде, и да православни Далматинац неће никако да остави вјеру своју и црквене своје обичаје, тада почеше пријеваром с њим да поступају. Почеше му доказивати, да он може слободно држати црквене обичаје своје, само нека призна папу; другим ријечима, нијесу више настојали, да прими просто римску вјеру, него да се *поунијати*. Овако су почели радити од 1818. године, — и овако на жалост раде и данас, а на несрећу велику земље ове биједне.

Шта су радили и како су поступали оне (1818.) и слиједећих година, познато је данас свима. Нашли су у Далмацији владике, који је за новац готов био продати православну вјеру. Дадосе му неколике хиљаде фиорина и купише га, те кроз њега почеше извађати црни посао свој. Дозваше из Галиције неколико унијатских попова, пустише да им тамо негдје на страни браде нарасту, да изгледају као православни свештеници, па ти попови имали су да одбију православни народ Далматински од своје вјере и да га поунијате. Биједни народ није у почетку разумијевао лукавство, којим су с њим поступали, а није могао ни да помисли, да ће га владика његов навести, да се одмеће од цркве своје. Послѣје се тек народ освијестио и разумио, шта хоће да раде од њега и цркве његове, — и народном огорчењу дали су израза православни Шибенички Срби добро познатим чином.

Прекинуше напасници тада црни свој посао, јер су видјели да са народном светињом није се шалити. Оставилие православне Далматинце на миру за неколико гадина, — све до 1832. године. Уте им се године пружила згода да нечисти посао свој опет отпочну. Хтјели су да освете онај чин, који им је први пут осујетио покушај унијаћења, — и успјеше. Уједињеним силама сложило се све противу православне цркве у Далмацији, особито у Петровом пољу и Врличкој крајини. Мито, пријевара, пријетње, тамнице, све је употребљавано било да се одбије православни народ од вјере своје и да се поунијати. Свијест православних Далматинаца опирала се напасти свом снагом својом, али грубој сили није могла ипак да са свијем одоли, — и за двије три године доста се велики број њих морало поунијатити. Радили су напасници и даље, живо и најодлучније, тако да је биједни православни Далматинац у непрестаном искушењу за вјеру своју морао бити, и већ се почело било мислити, да треба или селити, или подлећи сили. Тако је то с малим трајало све дотле, док није проглашен био државни устав. Тада се тек нешто слободније дахнуло. Свијест православних Далматинаца, која је дотле под притиском грубе силе била, тада је свој глас дигла, — у почетку тихо, али послѣје пуном одлучношћу. Неколико година касније, у свима разним мјестима Далмације једва да се могло набројати стотину унијата.

Наступило је послѣје тога за православну цркву у Далмацији мирно доба, кад је она могла да се унутрашње уређује и развија, не стријепајући од извањских нападаја. На изгледу противника није имала. Али то је тако само на изгледу било, као што се послѣје показало. Показало се на име, да су се они само притајали били, онако исто, као што су се прита-

јали били последије катастрофе за доба владике Краљевића. Вребали су згоду да нападну опет на православне у Далмацији, као што су то учинили дадле 1832 године. Та згода показала им се овога пута приликом „slavenskog hodočašća.“ кад је Рим нашао да прогласи и својим свецима Словенске Апостоле Кирила и Методија. Тада изиђоше из притаје противници православља, и почеше изнова своје грјешно дјело да изводе противу православне цркве. Из бесједе блажено упокојеног мог предшасника, коју је том приликом обратио православним Далматинцима, и коју сам бесједу ја горе споменуо, ви сте могли видјети, какве су нам се зле прилике спремале ради вјере наше. На ако се тада осујетио покушај уније, то је било ваљда с тога, што непријатељи нијесу још све спремилли били, што им је за то било нужно. Али ако им се осујетио покушај уније у Далмацији тада, није им се такав покушај осујетио *сада*, кад им је јамачно све спремљено за рад њих.

Шта се прије неколико у *Врлици* догодило, ви сви већ то у главном знадете; али да ће се оно зближа догодити, то је тешко и готово немогућно било предвидјети. Писало се крајем прошлог августа, да ће један унијатски бискуп из једног мјеста из Хрватске доћи у Далмацију „glede svete уније“, да је тај бискуп пуно „darežljiv“, и да пут овај његов има задаћу „učvršćenje i napredak svete уније i да се razdjeljena braća sjedine“. То се писало, — али сваки је помислио да то није друго него новинарска доскочица, само да се дражи православни народ у Далмацији још више, него што га у опће драже. Да је то казано било за какве „варљиве посланике“ налик на оне на Истоку, за које нам спомиње патријаршеска посланица, могло би се још било некако и повјеровати, али се то није могло никако повјеровати за особу, коју споменуше. Догдило се међу тиме оно, што није нико могао ни да слути. Наговјештен је унијатски бискуп дошао је у Далмацију, провео је ту неко вријеме и повратио се. Послије одласка његова неколико се православних из Врличке парохије поунијатило. Ово дотичне новине забиљежише као „prvi plod kanoničke vizite i svetora poslanstva biskupova po Dalmaciji“.

Ко су она лица, што су се поунијатила, каквим се средствима то извело и шта је све при томе од дотичних рађено, — то су питања, која не спадају у ову моју бесједу. Али у ову бесједу свакако спада то, да је унија међу православним Далматинцима опет помолила главу; а у ову бесједу спада још више то, да је оно неколико поунијаћених из Врличке парохије тек „prvi plod“ сада отпочетог рада о унијаћењу у Далмацији. И овај ме чин и навео, да о овоме данас водим ријеч моју с вама, православна браћо моја, и да вам архијерејску поуку моју дадем при овој невољи, у коју ето увлаче православне Србе Далматинске.

Повјесница је учитељица живота, — одавна је казано, и та се истина оправдава кроз све вијекове. Повјесница наша народна нека буде и нама сада учитељицом, како ћемо да се владамо при новом овом немилом догађају у Врлици, при новом овом искушењу, којему се излажемо за вјеру своју. Шта је била православна вјера за народ наш кроз све вијекове, од како смо као народ на свијету, ја нијесам тек један само пут вама, браћо, говорио. Првога дана, када сам владиком вашим постао, ја сам о томе већ вама говорио, а то понављам и данас. Са православљем почиње хришћански значај наших славних предака; православна им је црква била ослон, кад су највећа и најславнија дјела извађали; она им је народност сачувала

у оним тешким часовима наше прошлости, кад је варвар хтио да нас уништи, кад је изгледало, да Србина више не ће бити на свијету. Наши стари ово су добро разумијевали, те од туда оно настојање њихово да се свагда старају о једној ради друге, о цркви ради народности и о народности ради цркве. Благодарећи православној цркви ми можемо данас да се дичимо нашим именом, нашом повјесницом, нашим народним особинама. Не један нам примјер пружа повјесница наша народна о борбама, које су наши славни претци у разним тешким приликама са највећим самопрегорењем издржали са душманима ради очувања вјере своје свете, вјере православне. Па ово, браћо драга, нека нам послужи као опћа поука за наше владање и данас и увијек.

Посебно пак ми Далмитински православни Срби имамо срећу још да се поучимо и из повјеснице, која се нас непосредно тиче. Божји и природни закон нам заповиједа, да штудујемо старе наше и да нам света буде свагда успомена њихова и све оно, што су они доброга чинили. Стари наши — да споменем само овај вијек — два су пута у тешком искушењу били ради вјере своје православне, и оба су пута знали мушки се одупријети унијатској напасти. Оба су они пута знали показати, колико су одани вјери својој и како су готови све за вјеру своју претрпјети. Нијесу давно умрли поједини између старијих наших, који су радије хтјели да претрпе прогонство и робију, него ли да православљу изневјере. Није мало њих, који су нам са сузама на очима казивали, каквим су мукама могли подлећи за вјеру своју, коликом су душевном снагом морали да се напасницима одупиру, а да сачувају вјеру своју и да је нама млађима као свети аманет предаду. И ово, браћо моја мила, нека нам буде најсветија поука у данашњем добу овога искушења. Добро пазимо и ни за један час не заборављајмо што нам поручује, да је овај Врлички догађај тек први плод новог унијатског рада међу нама Далматинцима, — па као што су наши стари знали да осујете и други покушаји уније у овоме вијеку и да запријече да они покушаји новим плодовима не уроде, тако гледајмо и ми да буде осуђен и овај прехи покушај уније, те да му ни трага у нашој Далмацији не остане. Тијем ћемо се најбоље одужити завјету старих наших; тијем ћемо најдостојније показати захвалност нашу према њима и поштовање блаженој успомени њиховој.

Па колико нам, браћо, поучна мора да буде у овоме повјесница наша народна, толико нас још више у томе поучава сама вјера наша, јер је то непогрешиви глас самога Бога. Вјера је света нападача била увијек од злих људи, који су хтјели да је истријебе, јер им је сметала, да по земаљским рачунима живе. Да би вјеру свету истријебили и из основа је тако рећи искоријенили, шта нијесу измишљавали противу ње и противу оних, који су је исповиједали? Каквим се гоњењима нијесу морали подврћи од самога почетка цркве истинити исповиједници свете вјере и какве страшне казне нијесу морали за њу да претрпе? Срце се човјеку стеже, кад чује, ап. Павла, кад казује, шта су све у старој цркви морали да дотични поднесу за вјеру своју. *Ими, каже ап. Павао, избѣени быша, не прѣемше избавленїя; друзи же руганїемъ и ранами искушенїе прїяша. еше же и узамї и шемницею, камѣнемъ поблени быша, прѣшрени быша, искушени быша, убїйствомъ меча умроша, проидоша въ милошѣхъ и въ козїихъ кожахъ, лишени, скорбїице, озлоблени, въ пустыняхъ скишающесе и въ горахъ и въ вертепахъ и въ пропастьхъ земныхъ* (Јевр. 11, 35—38). Ученицима Својима Исус Христос је предсказао, да ће они

много имати да поднесу за истину Његову. Гониће вас, каже им Христос, мучиће вас, и чак ће мислити да Богу угађају, ако вас убију; жалосни ћете бити и невољу ћете сваку у свијету трпјети, али се ипак ничега не бојте, јер ће се жалост ваша окренути на радост (Јов. 16, 20). Не бојте се, јер сте моји ученици, јер слушате Моју науку, која је од Бога, и јер сам Ја победио свијет, — *держайте яко Азъ побѣдихъ мѣръ* (Јов. 16, 33). Овако поучава и тјеша Христос ученике Своје и храбри их на постојанство у вјери. Те Христове ријечи обраћа света наша црква на нас; па напомињући нам, да у свакој борби, у сваком искушењу за вјеру нашу ми имамо свагда *поборника* самога Господа, тјеша нас увјерењем, да ће сам Бог савладати све противнике свете вјере: *Держайте убо, держайте людѣ божиѣ, ибо Той побѣдихъ враги, яко всесилемъ.*

Памтимо, браћо драга, ову науку вјечне Истине. Памтимо је, па тврдо вјерујмо, да ће и у ова данашња времена искушења Христос Бог дати снаге цркви Својој, да савлада непријатеље, а и нама, вјерним синонима исте цркве, да ће дати снаге да искушењу одолимо. Али у исто вријеме, браћо, *бодрствуйте, стойте во вѣрѣ, мужайшеся, утврждайтеся* (1 Кор. 16, 13). *Бодрствуйте*, пазите непрестано шта се догађа околу вас, пазите, јер *мнози лжепророци изыдоша въ мѣръ* (1 Јов. 4, 1), па дођоше ето и међу вас и хоће да вас од истине отргну, да вас у своје коло привуку, да вас одроде. Пазите и *стойте во вѣрѣ*, чврсто непомично. Вјера није човјечији изум, него Божији дар. Тај дар чувајте као Божи аманет, и немојмо никада допустити, да ма у чему тај аманет буде повријеђен. Сјећајмо се само колико су зла човјечанству нанијеле разне јереси и расколи, и то све с тога, што неки људи нијесу хтјели да свето чувају *повјерење* им од Бога аманет вјере, што нијесу хтјели да *стоје у вјери*, у оној вјери, коју је Господ Исус Христос открио коју су апостоли предали, и коју је утврдила и разјаснила православна наша црква. Чврсто стојмо у вјери нашој, држећи се православне цркве, да нас *лжепророци* не заведу. Православље је најстарија христјанска вјера, и за пуних девет вијекова од рођења Христова оно је било опшом вјером свега христјанскога свијета, онако као што оно саставља и данас вјеру нашу. Стојмо дакле чврсто и непомично у вјери нашој, и заједно са мном браћо *мужайшеся*, мушки се у њој држите, одбијајући сваки нападај, ма са чије он стране дошао; *утврждайтеся*, утврђујте се међусобно у вјери, јачи слабијега нека помаже, нека поучава, нека храбри, да у одлучноме часу сви заједно се нађемо сложни и готови за светињу вјере наше и пошљедњу кап крви наше пролити. Божја нам ријеч гласно довикује: будите тврди у вјери светој, не дајте се помакнути, него једнако напредујте у дјелу Господњему, знајући да труд ваш није узалуд пред Господом, — *яко шрудъ вашъ не шощъ предъ Господемъ* (1 Кор. 15, 58). Имајући ово пред очима, тјешимо се да исповиједамо ону вјеру, којој је темељ положен на данашњи велики дан, кад је прије толико стотина година Христос спаситељ победио свијет, и да је та вјера наша *побѣда побѣдившая мѣръ*. Па у име те вјере, у име свете православне вјере ја вам честитам, браћо, Христово васкрсење, на срећу и свако добро овога и онога свијета. *Аминъ.*

У Задру, 1896. године.

Никодим
епископ.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповједи

пише М. М.

(Н а с т а в а к.)

7. Исповијед је за свакога необходимо нужна.

„Аще речемъ, яко грѣха не
имамы, себе прелцаемъ, и исти-
ны нѣсть въ насъ.“⁸⁰⁾

По овима ријечима Св. ап. Јована никога на сви-
јету нема, ко би могао рећи, да нема гријеха. Нико се,
дакле, не би могао похвалити, да у чему год није пре-
ступуио Божије заповиједи.

У години има 365 дана, па готово нема дана, у
коме ми не гријешимо Богу. Ми обично гријешимо, и
то: према родитељима, према браћи, према дјеци, према
осталима млађима и старијима сродницима, према слу-
гама, према друговима и према сусједима. Ми често не
испуњавамо дужности према мјесту, времену и поло-
жају. Гријешимо: у мислима, жељама, погледом, чуве-
њем, па и ко би могао избројати све, у чему ми гри-
јешимо и Божије заповиједи преступамо?

Људски живот најбоље је представио Апостол Јован,
кад је казао: „ако речемо, да гријеха немамо, себе ва-
рамо, и истине нема у нама. Ако признамо (исповије-
дамо) гријехове своје, вјеран је и праведан (Бог), да нам
их опрости, и да нас очисти од сваке неправде.“⁸¹⁾

Премилостиви Бог, који неће смрти грешника,
пружа руку помоћи свима онима, који себи ишту спа-
сења, и подаје им то у тајни покајања. Од туда Свети
Оци и називљу покајање другијем крштењем, то јест,

⁸⁰⁾ 1. Јоан. 1, 8.

⁸¹⁾ 1. Јоан. 1, 8—9.

таквом тајном, у којој се ми по други пут очишћавамо и добивамо опроштење својих гријехова. Један научени богослов вели: „Кад сагријешип, иди, па се покај, — исповиједај се, т. ј. проси од милостивога Бога опроштење и помиловање.“⁸²⁾

Није зло само у томе, што по нашој слабости падамо у гријех, пошто нико на свијету не може бити без гријеха, него би право зло било у томе, кад би изостали, да се у своје вријеме не исповиједамо.

Св. Јован Златоусти учи: „Онај, који падне у гријех, нека не губи наду на помиловање; а онај, који није баш тако огрезао у гријехове, нека се зато не узноси. Ако си доброга владања, немој падати у гријех; ако ли си по несрећи пануо у гријех — покај се! Ако би и сваки дан гријешип, онда сваки дан кроз покајање ишти опроштења! Кад нам кућа иструне, ми је поправљамо и обнављамо. Тако исто кад ми затрулежимо гријехом, дужни смо се обновити покајањем — исповјешћу —. Кад би ми и цио свој живот у гријеху провели, па кад би се покајали, опет би се спасли... Будимо увјерени, да љубав Божија к нама људима побјеђава све наше гријехове. Бог није ни једнороднога Сина својега поштедио ради спасења рода људскога....

Ваљани морепловац, ма да је и претрпио страшно бродоломство, и том недаћом све имање своје утопио, он опет не одустане од даљег морепловства, него се поново бори са морским таласима, и том борбом и трудом својим опет стече себи ново имање.

Војник у вријеме рата често пута непријатељем приморан бива на бјежање са бојишта; али зато не подлегне, него новом снагом све своје силе напрегне и непријатеља опет надвлада и побједи.“⁸³⁾

⁸²⁾ Објасњење семи таинствъ Христ. Соч. Протоіер. Алек. Желабов. С.Петр. 1873. стр. 57.

⁸³⁾ Јован Златоусти: Слово 3. о покајању.

На другоме опет мјесту Златоусти грешнику вели: „Надај се на милост Божију, јер љубав Божија према људима нема граница. — Његова милост не може се ријечима људским описати. Гријех сваки има мјеру, а лијек, којим се он лијечи нема је. Ма како да је гријех људски велик, милост Божија већа је од њега. Представи себи: може ли искра остати неугашена, кад у море падне?! Каква је и колика је искра у сравању с морем, такви је гријех у сравању са љубављу Божијом к човјеку. — Ту сравања не може бити! Море и ако је велико, дубоко и широко, али опет оно има своје границе; а милост и благодот Божија к људима нема граница.“⁸⁴⁾

Сваки грешник несрећан је, ако не промишља о својима гријеховима, и не стара се, да се од њих ослободи. Гријех је као болијест, па ако се болесник не би постарао, да своју болијест издијечи, болијест би узела маха и болесник би јој морао поддећи. Тако исто и грешник, ако се не би постарао, да душевне своје слабости — гријехове — издијечи, он би у њима опропао.

Наш млађи нараштај, на жалост, хладно, и као из обичаја приступа на исповијед. Оваква хладноћа нова је мода данашњег времена; али мода врло штетна и убитачна. Први хришћани наши предци нијесу такви били. Они су могли гријешити, и заиста као људи и гријешили су, али су они признавали свој гријех, па су се за њега кајали и у кајању, исповиједавши своје гријехове, искали од Бога опроштења и добивали су га.

Покајте се — учи Св. Јован Крститељ. По овој науци сваки је дужан принијети покајање. Јер човјек, који се не каје, сличан је дрвету, које расте, а плода нигда не рађа. Сјекира већ стоји при коријену дрвета — вели — Св. Јован Претеча, и она ће посјећи свако дрво, које не рађа доброга рода⁸⁵⁾. Ове ријечи саме по себи разумљиве

⁸⁴⁾ Златоустово Слово 35. о покајању.

⁸⁵⁾ Мат. 3, 10.

су, а то: како дрво није далеко од својега пада, пошто већ сјекира удари у његов коријен; тако и човјек, није далеко, да душевно падне под тежином гријеха.

Исповијед, т. ј. својевољно усмено признање својијех гријехова, доказ је дубокога сажаљења, што је покајаник себи допустио, да у њих падне. Тијем покајаник прихваћа намјеру у будуће исправити свој живот и помирити се с Богом.

Добар је, дуготријељив и многомилостив Господ ⁸⁶⁾, те по толикој Својој доброты и милости преко пророка говори: „нећу да грешник у гријеху умре, него да се обрати од својега грешнога пута, и да жива буде душа његова.“ ⁸⁷⁾.

Кад је тако милостив Господ према нама грешнима, и кад нам се пружа прилика, да се покајњем — исповијешћу — ослободимо од нашијех гријехова, то ко би могао остати глух и непослушан према таквој милостивој позиви? У овоме сваки је безусловно дужан приступити на исповијед са тврдом вјером и хришћанском надом, да ће нам се опростити сви гријехови наши.

Покајање је један од највећих дарова Божијих, јер се људи исповијешћу очишћавају од гријехова; повраћа им се љубав божија и удостојавају се небеснога царства.

Ми имамо много примјера, како је Бог кроз покајање милостиво опрашћао преступљења грешницима. За доказ привешћемо пророка Давида, којему је Бог опростио гријех, кад се за њега покајао. Св. апостол Петар сагријешо је Богу страшно, што се одрекао својега учитеља — Богочовјека Христа Спаситеља. Он се за своје тешко преступљење раскајао тако, да је за то горко плакао ⁸⁸⁾.

Таквијем свесрднијем раскајањем удостојио се, те га је Господ опет примио у службу апостолску.

⁸⁶⁾ Псал. 102, 8.

⁸⁷⁾ Језек. 8, 32.

⁸⁸⁾ Мат. 26, 75.

Бог је примио блуднога сина, који кад се покајао и обратио својему оцу, он га је примио са очинском љубављу и особитом радошћу. ⁸⁹⁾

Сваки грешник ништа друго није, него блудни син. И тако, као што је Бог милостиво примио раскајаног блуднога сина, тако ће примити и свакога другог грешника, само кад се он покаје.

Митар био је велики грешник, који је отимачином умножавао себи имање. Али кад се свесрдно помолио Богу: „Боже, милостив буди ми грешнику“ ⁹⁰⁾, Господ му је све опростио.

Блудница, о којој се у Еванђелију приповиједа, да је у дому једнога фарисеја приступила ка Исусу, била је једна од најпоқваренијих жена, па кад се покајала и плачем кајање изражавала, Господ јој је рекао: „опраштају ти се гријехови твоји“ ⁹¹⁾.

Разбојник на крсту није био мали грешник, него велики убијца; па кад се је покајањем и вјером обратио распетоме на крсту Спаситељу нашем молбом: „помени ме, Госпoде, у царству твоме“, Господ му је опростио и обећао, да ће га примити у царство своје ⁹²⁾.

И ако су приведени гријеховни примјери велики и страшни, али опет они су покајањем изглађени и опрштени. Ови примјери служе нам, као увјерење, да нема ниједнога гријеха, па ма он како велик и страпан био, да га Бог неће опростити, само ако се грешник искрено покаје.

Зато света наша мајка црква милостиво нас позива, да се покајемо и у покајању исповиједамо наше гријехове. Ми смо се дужни без одлагања одазвати овоме светоме позиву свете наше матере цркве. А на питање: како ћемо се покајати? Одговара се: онако, као што су

⁸⁹⁾ Лук. 15, 20—20.

⁹⁰⁾ 18, 13.

⁹¹⁾ Лук. 7, 37—48.

⁹²⁾ Лук. 23, 42—45.

се кајали сви они, које смо мало прије за примјер привели.

Апостол Павле вели: „Се нинѣ время пріятно, се нинѣ день спасенія.“ Овдје из ових ријечи не разумијемо које друго вријеме, него вријеме нашега живота, то јест докле се овдје на земљи у животу налазимо. Докле смо, дакле, у животу, ваља да се покајемо, и тијем да куцамо на вратима милосрђа Божијега.

Човјек, који се свесрдно каје за своје гријехове, тај познаје њихову тежину и убитачне пошљедице, које гријехови за собом вуку. Онај, који гријеш и у гријеху без покајања пребива, тај више поштује своје страсти, него што се боји Бога. Такви више се поводи за својима слабостима, него што слуша заповиједи Божије и наредбе св. цркве. Он испуњава своју вољу, а заборавља на дужну послушност Богу. Такви се показује као само-властан и непотчињава се власти Божијој, те тако упоран иде противу Бога. Гријех грешника удаљава од Бога. Што ко више гриједи, тијем се све више устрђава од свога Створитеља. Апостол вели: „Всякъ творяй грѣхъ, рабъ есть грѣха.“⁹³⁾ Грешник жив је тијелом, а мртав је душом. Да би се избавили од такве смрти, треба се молит Богу за опроштење, које можемо добити само цијеном искренога покајања.

Кад нам когод од сродника умре, ми за њим тужимо и плачемо; а душа нам изумире у гријеховима, па зато нећемо ни сузе покајања да пролијемо.

Тијело је наше смртно, прах и пепео, које данас јест, а сјутра није, па му угађамо, чувамо га и љубимо; а душа бесмртна будући, и драгоцјенија од свега на свијету, па се опет за њу мало старамо. Заиста несмислено! Зато треба да се отргнемо од таквога равнодушија, па са молитвом прибјегнимо милосрдnome Богу, да Он толику немарност од нас отклони и да нам улије

⁹³⁾ Јоан. 8, 34.

љубав, да кроз покајање оперемо гријехове наше и да се од Бога удостојимо опроштења и добијемо вјечно спасење.

У животу људскоме ми често пута видимо, да онај, који другоме какову увреду нанесе, па за то желећи избјећи казну, пође ка увријеђеноме, па му иште опроштење. Увријеђени кад види, да се увредитељ искрено каје и моли за опроштење, сажали се на њега и све му опрости. Кад тако што може бити код људи, подложенијем страстима, то несравњено још више може бити код праведнога и милостивога Бога.

Зато човјек је дужан обратити се Богу и са сакрушеним срцем молити га: „Господи не види вѣ судѣ съ рабомъ твоимъ.“ И Господ видећи његово покајање, и чујући његову молбу све ће му опростити.

Пошто нико на свијету осим једнога Бога не може бити без гријеха, а пошто нема ниједнога гријеха, кога Бог при покајању не би опростио по томе — покајање — исповијед за свакога је неопходно нужно.

(Н а с т а в и л о с е)

CRNOJEVIC

НЕОСНОВАНИ РАЗЛОЗИ, УШЉЕД КОЈИХ СЕ ОД ЈЕДНОГ
ИСТОГ ХРИШЋАНСКОГ СТАБЛА ОТЦИЈЕНИШЕ ДВИЈЕ
ГРАНЕ: КАТОЛИЧАНСТВО И ПРОТЕСТАНСТВО

Написао проф. Лазар Т. Перовић.

Кад се јави какво богословско питање о исповиједању ма које религије, мени се чини, да је главно пронаћи онај најправилнији пут, којим ми можемо поуздано доћи до истине у нашим богословским истраживањима, без обзира на то, којој вјероисповједи ми припадамо, или каквим се принципима хришћанске вјероисповједи руководимо. Овакво питање стоји у најтјешњој органској вези с питањем о изворима хришћанског

религиозног знања с обзиром, у колико се ми користимо тим изворима, при овом или оном хришћанском вјероучењу. Одавде баш и избијају принципи хришћанских вјероучења, којима можемо освједочити истинитост наших богословских мисли.

Да достигнемо задану цијел ми ћемо се дотаћи шљедећих питања: 1) у каквим је изворима закључена била божанствена наука самог Оснивача Хришћанства и Његових светих апостола? 2) Како се користила црква тим изворима од првог времена свог постанка, шљедујући завјештају св. апостола? 3) Каквих се извора придржавају горепоменуте вјероисповиједи и како се њима користе, и најпошље 4) наше мишљење: да ли се правилно они користе и која од њих носи закониту превагу? -- Ово ће нам и бити прави одговор на тему, која нас сада занима.

Хришћанство је чиста истинита религија, која на све меће печат свог бескрајног савршенства, религија, која сједињава небо и земљу, Бога са човјekom. Син Божји, који дође на земљу, да послужи човјечанству за ту везу између неба и земље, те да га спасе, усмено проповиједаше људма своју божанствену науку, ^{НАДУХАНИ ДНЕВНО-НОЋНО} по селима и градовима све до свога вазнесења. ^{СВЕТИ АПОСТОЛИ НАСТАВИШЕ ДЈЕЛО} Свети апостоли наставише дјело свог Великог Учитеља, ^{ПРОПОВИЈЕДАШЕ УСМЕНО ИСТИНЕ НЕБЕСКОГ} проповиједаше усмено истине небеског открића, што се доцније и писмено ^{ПИСАНО} пирило, према се у томе не закључаваше сва хришћанска наука, јер они сами опажаху да нијесу све оно изложили, што је потребно, него само оно, што се слаже са извјесним околностима (Јoан. XXI, 25) а остало одлагаху за усмену бесједу до личног виђења (III Јoан 1, 13-14.) Апостол Павле, који је од свију више написао изразио се: „О прочиxъ же, егда прииду, устрою,“ (1 кор. XI, 34) и препоручује хришћанима, да држе предања и ону науку, која им је дата усмено или писмено: „Братіе, стойте и держите преданіе, имиже научитеся или словомъ или посланиемъ нашимъ“ (Солун. гл. II ст. 15.), па истицаше заслуге Коринћана зато, што су запамтили и чували његова предања, наравно усмена: „Хвалю вы, братіе, яко вся моя помните и якоже предавъ вамъ преданіе держите“ (1 Кор. XI, 2).

Могли бисмо овдје напоменути, да је црква одвајкада веома брижљиво чувала завјете апостолске односно предања, којег је, као светињу, у потпуној цјелини чувала, и само оно предање признаваше за свето, које је прелазило од самих апостола, те није смјело противурјечити њиховим посланицама. У првој хришћанској цркви предање имађаше врло велики

значај: често се пута у појединим црквама јављаху спори, или неспоразуми, односно гдје-које тачке вјероучења; па, кад се о томе не би спомињало у св. писму, или и ако би се спомињало, али у кратко — старјешине црквене у оваквом случају, чувајући апостолско предање, објашњаваху на основу истог те спорове, а свакоје оно учење, које се не би саглашавало с тим предањем, црква би одбацила, као неправилно и обратно: свакоје учење, тек би онда признала за правилно, када би се потврдило предањем. Из овога се може видјети, да није сваком црквеном члану дато било право, да располаже са смислом св. открића, нити да га по својој вољи тумачи. Тако на пр. Павле, у својој посланици Коринћанима, строго осуђује оне вјерне, који незаконито присвојише себи право учитељства: „Еда сви апостоли? Еда сви пророци? Еда сви учители?“ (1 Кор. XVI, 29). Но ипак није то право учитељства и тумачења Открића, као и саопштавања смисла његова вјерним, припадало каквом год једном епископу, него је припадало већини њих, који састављаху такозвану „црковъ учашую“, која је још од самог почетка почела избијати на саборима. Остали пак вјерни морали су примати њихову науку и шљедовати јој. Спаситељ Веће Открића о цркви, „врата адова не одољють ей“, по одвајању Својој Цркви Божјој означавале су шљедеће: ону истину, коју пружа црква Св. Рукотворење се Словом Божим (писаним и неписаним) никада неће кадра бити лаж да савлада, јер је Он (Спаситељ) сам на другом мјесту примјетио: „Се Азъ съ вами есмь во вся дни до скончанія вѣка“ (Мо. XXVIII, 20). Из свега овога, што смо говорили, сасвим нам је јасно, да су још од првог доба црквеног два предмета служили као извори хришћанског религиозног знања: св. писмо и св. предање, или краће — Божанствено откриће, које се у њима закључује, а тумачем смисла и једног и другог вазда се јављала црква, као непогрјешива учитељица, која је и даље остала вјерна завјету и духу прве васеленске цркве, која се врло често борила и добијала право, побијајући неправилна тврђења у погледу вјерности к оној науци, коју је завјештао сам Спаситељ и Његови апостоли, те се је зато и сачувала и по форми и по садржини са првом васеленском црквом, те се, као и она, и дан данас користи у вјери и моралу оним истим старим изворима.

Ако се сада окренемо к римско-католичкој и протестантској цркви, ми ћемо сасвим нешто друго видјети. Истина, и тамо су извори вјероучења св. писмо и св. предање; али, ако ми мало дубље завиримо у саму ствар, то ћемо нешто другачије

опазити. Ушљед особитих историјских околности одавна почеше римски епископи гледати на себе, као на оне, који су позвати да стану на управу читаве хришћанске цркве. Мало по мало овакви погледи сгруписаше се у читаву систему власти римског епископа, те папе сваком згодном приликом стараху се, да то остваре у својим одношајима према источним црквама, премда су сваки пут наилазили на жестоки и озбиљни отпор. Но, пошто овакви папски притисци бијаху без икаквих основа у Открићу, а међутим не пићеше се ни они сами, ни њихово свештенство од тога одрећи, пошто су имали прилике окусити плодове апсолутног господства над масом народа — то наравно, ушљед недостатака фактичких основа за те притиске, папе се заједно са својим свештенством не устезаху изабрати макар и неосноване доказе, те тако узеше нека мјеста из св. писма, а тако исто и неке факте из историје, па их доћераше на свој калуп, саодговорно папским цијељима. Овако исто учињеше и са св. предањем васеленске цркве. Вјековни глас хришћанске цркве, који најприје изађе из уста самог оснивача хришћанства и његових апостола; глас, који се вазда у цркви чујаше, који се и дан-данас чује, као допуна и објашњење оног, што не бјеше довољно јасно, или бијаше одвећ кратко, или се бар не помињаше у Кр. Слову Божјем, које је писано ушљед извјесних околности, глас велики, бијаше умукао, заборављен, остављајући широки простор јуџеним мудролијама заблуђелог разума. Али ствар не остаде на томе: да не би когод од католика, који сам није заинтересиран тим крајностима папске системе, примјетио што-год и устао против папа, ови пошљедњи учињеше још један веома слободан корак: пошто мало по мало припремише земљиште у римско-католичком друштву својом науком о главарству римског епископа у цркви, они почеше захтјевати од све своје пастве безусловну послушност према њима у свему, прогласивши на ватиканском сабору догмат о свом бајаги непогрјешивом божанственом авторитету. Таквим начином црква, као друштво вјерних чланова, клира и епископа, излази као права „папина сужњица“ — како се изразио неки католички богослов (Кајтап), која је обвезана, да без сваког одлагања прими све оно, што папа хоће и жели, и у што свако мора вјеровати, као у прави догмат.

Да видимо сада, шта се ради у цркви протестантској.

Извор њиховог вјероучења није св. писмо заједно са св. предањем, као што то нађосмо код цркве православне и римско-католичке, него само Св. Писмо, па и то ограничено (посланице

апостола Петра, Јакова, апокалипсис, еклезиаста и друге Лутер је одбацио). Свето предање, као извор вјероучења, протестанти су одбили сасвим, пошто је бајаги све изнакарађено људским заблудама. У осталом и није ништа чудновато, што сријетамо протест у историји на злоупотребе папске власти, које истичу из несавјесних одношаја папских поглавито к светом предању, које је доиста било изнакарађено ушљед егоистичних папских тежња. Протестантство је морало одсудно устати против тог изнакарађеног предања, као главног извора папских злоупотреба. Пошто се оно породило на њедрима самог католичанства, а сазрело такође на његовом земљишту, то наравно оно ништа није хтјело да зна о правом чистом предању Васеленске пркве, те зато умјесто да одсудно устане против појединих лажних предања, које је увела римска црква, протестантство се наоружа против предања уопште, те га дефинитивно поче одрицати, а задржи само један извор за себе — Св. Писмо, које прогласи за једини извор религиозног знања и једино правило вјере.

Наравно, протестанство је морало сада друкчије гледати и на само св. писмо, уставши с протестом и порицањем римско-католичке науке. Папе забранише свјетским људма читати Слово Божје на свом родном језику, предлажући за ту цијељ само извјесни пријевод Библије, тако-звану *Vulgatu*.“ Протестантство напротив свима и свакоме даде потпуну слободу и могућност читати Библију на свом језику. Папе једино себи даваху право да располажу са смислом Св. Писма, по својој увиђавности; протестанство свим својим вјерним даде то право, да га тумаче и разумјевају по личној својој увиђавности. Другим ријечима: човјечији је разум признало за руководни принцип при појимању Св. Писма.

Сада већ ми знамо изворе религиозног знања свију вјероисповиједи; знамо, такође, и њихове погледе, у колико се они користе тим изворима при извјесним богословским истраживањима, те послје овога неће нам тешко бити приступити к самој нашој задаћи: разјаснити питање, која од поменутих трију вјероисповиједи почива и развија се на рационалнијем земљишту, на чијој је страни превага. — Обратимо се најприје римско-католичкој цркви.

Критеријум истинитости, а заједно с тим и извор богословског знања за њих је, као што већ рекосмо прије, Св. Писмо, затим св. предање, које је папство изнакарадило и најпослије бајаги божанствени и непогрјешиви папин глас. Што бисмо ми рекли односно овога? — Опирући се на најтачније исто-

ријске податке, прије свега ми ћемо примјетити, да ни главарство римског епископа, а још мање његова непогрешивост у питањима религиозним, није знала прва црква, коју основа Христос Спаситељ и његови апостоли — црква Васеленска. Чак до XI вијека, када се отцијепи западна црква од источне, ова пошљедња вазда осуђиваше и порицаше главарство римског епископа. Ово се догађало на пр. за вријеме папе Стевана II, када се бјеше јавило питање о крштењу јеретика, и папе Виктора, због питања о светковању Ускрса. Када папе намјераваху прекинути опћење с источном црквом због тога, што се њихова практика не слаже с практиком римске цркве, источна црква обично одговараше, да римски епископ усваја себи незаконита права, која су противна Слову Божјем, па би боље било, да се он брине о црквеном миру и поретку, него да га сам руши; што се пак тиче његове непогрешивости, то чисто измишљени карактер те науке јавља се већ отуда, што га у току више од 7. вјекова ни сама римска црква знала није, и кад је папа ту нема много година отрагу објавио своју науку за догмат — устадоше против њега гласови од стране најревноснијих католика. Није потребе да спомињемо овдје оне вјештине и интриге, које расплео бјаше римски епископ, тек да више присталица задобије у своју личну корист; па нећемо говорити ни о лабавој основи самог саборног одређења о том догмату. Можемо само узгред напоменути да овај догмат, будући противан Слову Божјем и здравом смислу, и у очима свјесних католика носи најнеоснованији карактер, ушљед чега јављаху се чести спорови међу њиховим ученим људима. Није то тек онако, зашто ни до данашњег дана не одреди се тачно, када је баш папа непогрешив. „*Ex cathedra*“ још више потамњује ствар; но ипак, благодарећи истоме, папама се дала прилика, да могу лавирати у својим радњама, и ако по гдје-кад примјете, ако кроче корак више, да ствар није била „*ex cathedra*“, већ случајна, приватно. Јасно је, као Божи дан, да папско главарство у цркви и његова непогрешивост, која се на њему зиђе, није ништа друго до очигледна фикција, којом се може питати тек само фанатизам, но не никако здрава и разумна вјера хришћанска. Доста ће бити само, да се сјетимо учења римских богослова о цркви, па да видимо, да се католичкој цркви не може завиђети на њеном научном и истинитом основу.

Црква је — вели чувени римски богослов, Кардинал Бељарин — дужна примати сваку науку, која се прохтје папи, да је одреди; расуђивати о њој, ни збора не смије бити; она је

дужна без сваких расуђивања слијепо вјеровати, да је све оно, о чему папа учи, безусловна истина; што он наређује — безусловно добро; што забрањује — безусловно зло и штетно. Ако ли би папа погријешо, на пр. прописао неки гријех, или осудио неко добротворство — и тада је црква обавезна, да сматра гријех за добро, а добротворство за зло“ (записи по облич. богословљу, проф. Епифановића, стр. 54). Таквим начином сва ствар о гносеологији римске цркве своди се на то: да се слијепо шљедује свему ономе, што одреди папа, који не смије погријешити, а властан је у свему управљати, као апсолутни црквени монарх, као *episcopus ecclesiae universalis*. Човјек смртни не смије ни замислити, да има какве год способности у себи, коју му је Бог даровао да размишља, да разликује добро од зла. Оваква помисао на своју способност не украђује се ни самим незнабошцима, који се у религиозним питањима руководе једино природним силама, лишени могућности да се користе свјетлошћу јеванђелске проповиједи. Ако је ово овако, ако се принцип католичке гносеологије састоји у слијепом шљедовању к свему ономе, што неко лице издаје као догмат ушљед својих личних егоистичних цијељи, лице, које себи присваја уз непогрјешивост још и црквено глaварство, а уз ово још и које ивопачава својим субјективним тумачењем изворе хришћанског открића: Св. Писмо и св. предање. Једначно тешко је овдје, па ако оћете и веома смијешно очекивати какву-год истину, како у погледу вјере, тако и у научним богословским истраживањима.

Да видимо сада, што учиње протестанство. —

На супрот католицизму, како мишљаше чувени вођа Лутер, или боље паралелно њему, што ћемо доцније видјети, протестанство је оставило на вољу и дало право сваком, да тумачи Св. Писмо, као једини извор религиозног знања, признавајући само индивидуални разум свакојег од својих вјерних за руководеће начело при његовом разумјевању.

Ако ми обратимо пажњу на историју и свакодневно искуство сваког појединог човјека, а завиримо у само свето писмо, којег се тако јако придржавају протестанти — тада ћемо се увјерити, како је јако њихово земљиште, на којег се они опиру. Може ли ико при чистој свијести рећи, да није могуће, да он погријешо у својем расуђивању, изводима и закључцима, и то онда, кад је разум чист од свију спољашњих утицаја? Што би смо рекли за оне случајеве, кад разум угуше страсти, помрачују често ум и најдаровитијим, искусним мислицима! Из исто-

ријеских доказа доста би било споменути макар заблуду самог Лутера, који се јуначки бораше за нечувена и без сумње немогућа права индивидуалног човјечијег разума у религиозном одношају. (Ја овдје разумијем одношај ограниченог човјечијег разума према религији, која му је недоступна). Давши свакоме потпуно слободу, да по вољи тумачи Св. Писмо, Лутер мишљаше, да ће то уродити добрим плодом, јер имађаше у виду тек наравствену поуку, коју ће вјерни сваки за себе према душевним способностима црпити, јер мишљаше Лутер, да од тог читања, осим доброг и корисног, неће изаћи ничега ружног; бојати се нових јереси, или каквих год секта, нема смисла, пошто онај исти свети Дух, што руковођаше св. писце при писању св. књига, научиће вјерне, да правилно разумију све, што се у њима налази. — Тако расуђиваше Лутер; но да ли би тако у самој ствари? При разумјевању разних мјеста Св. Писма јави се шаренило међу самим друговима и највећим помоћницима реформаторовим и то одмах у почетку реформације. Да би стао на путу тој жалосној појави, Лутер савјетоваше своје другове и пошљедоваче, да тумаче св. писмо самим Светим Писмом. Али из овога искочи са свим нова Лутерова заблуда: пошто је сами Лутерини морао тражити сходна мјеста Св. Писма, којима би објаснио неразумљива, то суштина ствари није се могла измијенити: сваки је протестант добио право, да своје личне мање више разумне мисли приписује Богу. Из овога што излази? Циљ протеста била је, да се обори један апсолутни и непогрјешиви папа, а Лутер је мјесто тога створио сијасет таквих папа, с том само разликом, што ови имађаху мања права на свој положај, него римски Папа. Краће: све је изашло сасвим обратно ономе, за чим је тежио Лутер. Ми нећемо набрајати остале његове заблуде, на пр. како се он, без икаква устезања односаше књигама Св. Писма, одбијајући неке од њих, налазећи у њима противурјечија, а међу тим први је бранио њихову важност, као једини извор религиозног знања. Ово неће бити толико чудновато оним, који су бар у неколико познати, каква је природа човјечијег духа, и како се он односи при познавању различитих ствари. Сваког образованог човјека мораће се пажња зауставити на шљедеће појаве: ма да за све људе, као разумна створења, постоји једна логика, која је једна и иста у свих народа при свим могућим истраживањима, ушљед чега би се морало очекивати и право јединство у склопу мисли — ипак сваки индивидуални ум има своја субјективна начела и убјеђења, има често особиту цијељ, којој тежи, особите побуде,

којима се руководи у својим радњама, али оног јединства мисли у самој ствари никако не бива. Значи: ако ми признамо индивидуални разум за руководеће начело при појимању св. писма — свако ће почети да га по свом ћефу тумачи, у колико му то његове силе и појмови дозвољавају, а десиће се по-гдје-кад, да се у овом случају и злонамјерно користи, те ће изаћи онолико различитих тумачења на Св. Писмо, колико и појединих умова; Ако се уз ово узме у обзир и та околност, да ум врло често мијења своја убјеђења: што је данас држао за истину, сјутра то пориче, држи за лаж, тада ће се и поједина тумачења Св. Писма морати разликовати у једног и истог лица. Нај-послије ум је кадар тумачити само оне истине слова Божијег, које он може постићи; а како ће он објаснити оне, што су му недоступне? Чим би он могао јамчити, да му је то тумачење правилно? — као што се види из искуства самих протестаната, ум ће порећи те истине и протумачиће их, како узнадбуде, у у пријеносном смислу, не дозвољавајући ничега тајанственога. Ово је природни резултат принципа „liberi arbitrii,“ који се примјењује при објашњавању хришћанских истина, на што се и своди суштина све гносеологије протестанске.

Обратимо се сада цркви православној. —

Ми с душевном радошћу и мирном савјешћу тјешити се можемо, што нисмо не бријетали оних недостатака, које нађосмо у првим двама вјероисповиједима, ако у њој извором религиознаг знања не служи само Свето Писмо, као протестаната, нити заједно са изнакарађеним светим предањем, као што се то очигледно опажа код католика, већ чисто и неповријеђено предање Васеленске Цркве; ако тумачем првога и чуваром другога не служи засебни, индивидуални, ограничени и несавршени човјечији разум, него сама црква, у којој „нѣсть скверны, или порока, или нѣчто отъ таковыхъ,“ Црква као друштво, које право вјерује у Христа и Његову науку; друштво, чији чланови стоје у братским одношајима један према другом, јер их веже међусобна братска љубав у оном облику, како је то изволио уредити сами њен организатор „иже естъ глава Цркви“ — Христос Спаситељ и Његови апостоли: она иста Црква, за коју Спаситељ рече: „созижду церковь мою и врата адва не одолѣють ей“ (Мѡ. XVI, 18) — тада ће нам бити јасно, како високо стоји наша Васеленска, апостолска, православна Црква, коју неће да разумију остале поменуте гране њене. Као што већ видјесмо, од једне исте болијести болују римско-католичка и протестанска црква, т. ј. рациона-

лизмом, којег у религиозним питањима не дозвољавају ни највиши противници Слова Божијег, па и ни сами појам о постојању религије. Сва је разлика међу њима чисто формална: преставником католичког реционализма — то је Папа, протестанског — сваки вјерни. Папа у католичанству, ушљед својег личног положаја, омета свако мање-више разумно истраживање о религиозном знању; у протестанству пак, пошто сваки од вјерних не може имати право на такав положај, јавља се потпуна слобода разума у истраживањима. Таквим начином при принципијалном јединству, ушљед сасвим спољашњих узрока, разликују се између себе тек у примјени општег принципа к дјелу религиозног истраживања. Ништа од овога ми нећемо срести у православној Цркви: пошто се сам кормчи у погледу објашњавања религиозних истина јавља сам разум Божији, који се изражава у гласу Цркве, те вјерне и непогрјешиве учителице, то сасвим је наравно, да ми овдје нећемо срести оног господства и преовлађења ограниченог и залуталог разума човјечијег над Божијим разумом, у којег граница нема. Православни богослов, памтећи свети завјештај апостолски о стварима, које су ^{недоступна} његовом ограниченом разуму „не мудрствовати ^{иначе}“ (Рим. XII, 3), никада неће дозволити себи ^{у свјетлости} везичелности и охолости, да призна за истину оно, што се очигледно коси са словом Божјим, нити да порече оно, што му изгледа, да се не слаже, или да противурјечи његовом ограниченом разуму, који иначе може лако да се занесе и погријеси. Ако би се пак случајно јавила оваква тежња, као резултат његових незрелих закључака, или под утицајем страсти, који му угуше интелекту — ипак од тога заноса зауставио би га онај исти глас цркве. Православном богослову предмет богословља је сам Бог, те према томе и он се стара, да се својим умом што боље примакне к свом предмету, те му је понајпрва брига, како ће постати чист у наравственом животу. Он зна, да није роб, није најамник, него слободан, скроман син дома Божјег, цркве, коју љуби, као мајку, као год што љуби Бога, као оца, а његове земаљске патње блаже се свјетлошћу небеског живота. Он зна, да је ван цркве све мрачно, тамно — тамо је смрт; зна он, да је она прва Васеленска Црква „свјата и непорочна,“ пошто јој је глава сам Спаситељ и избавитељ човјечанства, Христос Спаситељ, без којег се она не може ни замислити, колико ни тијело физично без главе, и као што глава

управља свим дијеловима тијела, тако и Христос, по изразу источних патријараха, невидљиво држи крму управе у цркви. —

Могао би нам когод примјетити, да онај глас цркве, за који мало прије говорисмо, држи у оковима слободну радњу човјечијег разума у погледу разбирања богословских истина. — То би било глупо, јер треба знати, да тај исти црквени глас уздржава црквену радњу у извјеснијем границама, а то тако треба да буде, пошто се тек онда може говорити „о правилности,“ „вјерности,“ „тачности“ ма какве радње, када се она, вршећи се по извјесним законима, управља неким правим, непогрешивим руководиоцем, који би стегао радне силе, да не сађу с једне или друге стране, а давао би им потребни правац. Оваквим руководиоцем религиозног знања и може да буде само пресавршени разум Божи, који се изражава у гласу цркве. Довољан би био тек један летимичан поглед на историју хришћанске цркве, па да се увјеримо у томе, да она никада није бранила својим вјерним приближити се к узвишеним хришћанским истинама, није одбијала научна, философска истраживања у области вјере; на против, она је вазда далеко више његовала, подражавала и цијенила разумну вјеру, него слијепу и никада не трпљаше фанатизма вјерског. Ми бисмо могли, примјера ради, навести општепознати историјски факт: сјетимо се оних богословско-философских школа прве хришћанске цркве: Александријске, Антиохијске, Картагинске и др., у којима је хришћанство најприје под руком Пантена, Оригена и Климента Александријског добило своју научну форму, јавивши се, помоћу њихових философских погледа, као прави гносис, као најистинитија, најузвишенија и божанствена философија, пред којом су морале слабити све тада познате незнабожачке философске системе. Није нам потребе говорити о оним великим мислиоцима, оним стубовима православља, познатим свему свијету, какви бијаху Атанасије Велики, који силом своје науке сам затвори уста на сабору читавој маси јеретика; Григорије Богослов, који својом философском и ванредно чудноватим погледом на православне догмате издаваше из себе праву силу; Василије Велики, Видим Слијепец и остали који нам, као прави велики физософи, оставише у својим списима најузвишенију религиозну философију, а црква се вазда особитом пажњом к њима односила, као вјерним тумачима божанственог Открића, одликујући их високим чиновима епископским, јачајући им вољу, да тако и своју паству уче. Ово исто ми видимо и у доцније епохе црквеног живота. Памтећи строго апостолска

завјештања, по којима треба да су „готови же присно ко ѿвѣту всякому вопрошающему вы словесе со вашимъ упованіи“ (Петр. гл. III, ст. 15), „да не бываемъ къ тому младенцы, влающеса и скитающеса всякимъ вѣтромъ ученія, во лжи челоувѣчестѣи, въ коварствѣ козней лщенія“ (Еф. гл. IV, ст. 14) и да не би „всякому духу вѣровали, но искушали духовъ ѿ Бога ли они“ (1 Јоан. IV, 1) — православна Црква вазда је тражила, да хришћанин размишља о оном, у што вјерује, зашто вјерује и само оне примаше у своје друштво, који бијаху усвојили истине хришћанске вјере, због чега и постојаху различити степени оглашених. Из овога могаху се издвојити само младенци, премда се и овдје на сваки начин морађаше кум, као духовни родитељ дјетета, обвезати, да ће допније научити своје духовно чедо разумној и свјесној вјери. бринути се о његовом наравственом и религиозном животу до јачег узраста. Можемо у краће рећи: ма какву епоху ми узели из историје Васеленске, апостолске Цркве, свуда ћемо наилазити на она захтјевања њена према својој вјерној дјечи, да чврсто држе вјеру, коју је усвојила њихова душа и срце. Истина, у прво вријеме хришћанске цркве, јављаху се због овога јереси, који на саборима сами собом падаху пред јасним доказима и побијањима познатих учених отаца и учитеља цркве, који то обараху не силом или пријетњама, већ самим хришћанским истинама. Саме јереси и сабори, који се ушљед њих држаху, сами собом говоре, да су неки чланови прелазили границу и почели „мудрствовати паче, еже подобаетъ мудрствовати“ (Рим. XII, 3).

Пошље свега овога, што смо до сада говорили, нама се нехотице намећу шљедеће Богом надахнуте ријечи: „жаждущій, идите на воду (Исаиа, гл. LV ст. 1) и требующій ума: придите, ядите мой хлѣбъ, и пійте вино, еже растворихъ вамъ. — Оставьте безуміе и живи будете, да во вѣки воцаритесь: и възщите разума, да поживите и исправите разумъ, въ вѣдѣніа“ притчи Соломон. гл. IX, 5—7).

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао Ж. Драговић.

(Н а с т а в а к.)

Њега уображења и фантазије.

Сваки, који је имао посла с дјецом, знаде, како се рано и брзо почиње код њих будити уображење и фантазија. Познато је, да су дјеца, ако су само здрава, непрестано и озбиљно заузета нечим: измишљају час једну час другу игру и у сваку од тих игара уносе по гдје-што своје измишљотине и фантазије; сваки предмет замишљају као жив и с њим се разговарају и дају му свакојака питања. Ту нијесу за посматрача интересни они предмети, којијема се дјеца играју, нити ти предмети толико дјецу занимају, него их занима оно, што она замишљају у тим предметима. Дрвца нијесу дрвца, него читави редови војничке пјесмадије или кавалерије; гомилице нијеска то су читави брежуљци и брда, а забодена у њих дрвца то је читави шум и т. д. Чини се на први поглед, да је све то без реда и случајно, али није тако — све је то плод напријед скројеног плана и намјере, и такве су игре веома корисне за дјецу, јер се помоћу њих она уче, да пазе и срањују предмете, а преко тога долазе мало по мало до правилних појмова о свијету, што је око њих.

Познато је, да дјеца у играма сликају околину, у којој живе. Тако на пр. дјеца војничка играју се војничких игара и солдатића; онамо, гдје има много манастира дјеца у играма представљају калуђере и разне религиозне процесије; у великим градовима и селима, у приморју, у дјечијим играма огледа се околина, у којој она живе.

Пошто видимо, да у великом дјечије уображење зависи од средине у којој живе, и да је та околина врло важна за његово развиће, потребито је, да се на то обрати озбиљна пажња, јер више пута можемо објаснити поједине појаве у човјечијем животу само онда, ако знамо, у каквим је околностима и приликама младост своју провео.

На развиће уображења и фантазије највише утичу природа и фамилија. Никакви па и најживљи описи природе не могу замијенити непосредне утиске од саме природе.

Ако облачина и суморно вријеме тешко утиче на одраслога човјека, у колико ће јаче то исто утицати на дијете, које стоји ближе природи и живље је осјећа. Други утицај има фамилија: узајамни однос између старијих чланова породице, њихова љубав и свађа, понашање према дједи, њега дједи, све то може тако јако утицати на живот, да од тога зависи цио даљи развитак његов. Од туда бива те човјек цијелога свог живота задржи неке пријатне и веселе, или горке и тужне успомене из дјетињскога живота у родитељској кући.

У богатој кући лакше је поставити дједу у добре услове, него у сиромашној. Сиромашна фамилија може и знати да нешто не ваља, али га не може поправити, него мора трпјети. Богата фамилија не мора трпјети, али чини више пута још већу погрешку тијем, што се дједи даје више, него што треба, а мноштво утисака, као и оскудице штетно утичу на развиће уоброжења и фантазије; оскудица убија, а мноштво поплављује душу дјечију, те постају расијана и неспособна ма за какав озбиљни умни рад и труд. Средина је овдје најбоља: дједи треба давати толико утисака, колико су она кадра да приме и да имају времена, да о томе промисле, и тада ће ти утисци за њих имати вриједности.

Највећи мислиоци и радници ријетко су изишли из крајње сиромашне класе народа, а још ређе из раскопне и богате, него из средњег стања.

Посматрање дјечих игара навело је њемачког педагога *Фребела* на мисао, да се тијем играма користије и да им даде правилан и методичан облик. Отуда су постале такозване *Фребелове дјечије баише*.

Фребел (1785—1852) био је син сиромашног сеоског свештеника и остао је без матере у првој години живота, а добио је маћеху, која се врло зло према њему понашала. Задовољство, које није у кући имао, тражио је изван куће и налазио га је у величанственој и живописној природи *Тирингенвалда*, свога роднога краја, који изобилује силним шумама, водопадима и дивним пасиштима, те му је све то надокнађавало изгубљену његу материну и очинске савјете и поуку. По читав дан он се скитао по околини, пратио је сељаке на раду, сједио је у занатлијским радионицама и љубопитљиво посматрао, што се тамо ради; посматрао је шуму, цвијеће у пољу и потоке с бујаим растењем око њих, те се тако код њега развије неки особити пјеснички поглед на свијет, који га окружава.

Пошто је свршио гимназију ступи на универзитет, али га није могао због сиромаштине свршити. Мијењао је час један, час други рад све дотле, док му знаменити тадашњи педагог *Груиер* не показа право његово назначење — да буде васпитач. Он се тога примио и осталих 40 година свога живота искључиво томе раду посветио. Један случај показао му је прави пут за рад. Умр'о је његов старији брат и оставио је њему троје мале дјечице — сирочади. Фребел се радо прими старања око њих и поче се занимати њиховим васпитањем. Он прикупи још око 12-торо дјеце сирочади и основа први сиротињски институт. Ту су се дјеца учила обично од 9-те или 10-те године, па све док би ступили на свеучилиште. Око десет година послје тога *Фребел* се почео старати и за васпитање сасвијем мале дјеце и све силе је уложио да уреди *дјечије баште* и да спреми ваљане васпитатељке, које је он називао *дјечије баштованке*. Такве су баште биле основане у *Хамбуургу*, *Дрезди*, *Лајпцигу* и *Готи*. Данас их има свуда по Њемачкој, Француској, Инглеској, Холандији, Белгији, Америци и Русији.

Фребел је удесио своје баште према захтјевима саме природе дјечије. Ево како је он то разумјевао: 1) Дјеца имају потребу да се *крећу*. 2) Воле да се занимају *пластичким* играма, т. ј., да од свега онога што им дође до рука направљају разне фигуре и слике, једном ријечи *теже*, да учине нешто своје, самостално. 3) Дјеца показују вољу да *назе* и израде оно, чим се занимају. 4) — Воле да прате свој рад разговором или *пјевањем* и 5-то.) Опажа се код дјеце, да воле живјети у друштву себи *равних*.

Сагласно са овим идејама Фребел је уредио своју школу тако, да је његов институт изгледао као срећна фамилија васпитача и васпитаника, а душа те фамилије био је сам Фребел.

Многи Њемачки педагози посјеђавали су ту школу и дивили су се, како се у њој може постизати успјех без страха и без казна. Многи су га хвалили, а многи кудили. Било је и таквих, који су говорили, да је Фребел полудио.

Једном је знаменити *Дистервег* посјетио ту школу и ево како он о њој пише: „треба видјети, па се увјерити, каквом је љубављу к дјеци и к човјечанству проникнут тај старац и како је срећна та фамилија; описати ту срећу није могуће, а она није ни разумљива за оне, који Фребела називају будалом и лудом. Истина Фребел је био ако хоћете и будала, али једна од *оних будала*, којијема припада *Сократи*. Он је ако хоћете био и *манит*, јер је радио да *усрећи човјечанство*, а такав рад *никоме*

не пролази тек тако. За такав рад пострадао је и Онај, чије име ми сви носимо.“ Једном је министар пруске просвјете, најстрожије забранио дјечије баште, као завод, који је опасан за наравственост, а данас се у самом Берлину налазе најбоље уређене дјечије баште.

Сами назив *дјечије баште* и *дјечије баштованке* показује, каква је идеја одушевљавала Фребелја.

Као год што биљка гине без ваздуха, без свјетлости, без разумне његе, тако гине и дијете. Као што се на биљкама опазе доцније рђаве пошљедице неумјесног руковања с њом, тако се опазе те пошљедице и на тјелесном и умном развићу дјетца.

Под именом *баште* Фребел је доиста и разумио праву башту са живим биљкама у њој, које његују и гоје изображене баштованке, пуне љубави и уважења к своме раду. Фребел је поставио за задаћу тим баштама, да колико је могуће свестраније развију дјетцу: да постану здрава, окретна, пажљива, дружељубна, услужљива, благодарна, љубазна и сретна.

Фребел је био и дубоко религиозан човјек, па је био увјерен у томе, да се само хармоничким развијањем свију способности, које је Бог човјеку дао, може човјек спремити, да овдје на земљи врши вољу Божију.

Естетичко васпитање. Шта је то естетичко осјећање?

Кад узмемо животињу у погледу естетичком видјећемо, да је за њу пријатно и да њу к себи мами само оно, чим може да задовољи своје тјелесне потребе, као: јело, пиће, намјештај, оно што чини да јој је топло, што јој помаже, да може пузити, ходити, трчати, лећети, пливати и т. д. Само једини човјек може да се наслађава предметима природе духовно, као на пр. красотом цвијећа, траве, дрвећа, ријека, мора, потока, звијезда, пространством шума. Ова урођена способност човјекова назива се: *естетичко осјећање*, осјећање красоте, сазнање хармоније и вјештине како у чудноватом строју неизмјерних небесних тијела, тако и у ономе што се микроскопом може једва примјетити. Посматрајући све ово, човјек се може до тога занијети, да често заборави на самог себе. Предмети, које он посматра, тако га очарају, да душа његова, бар на неко вријеме, остане чисто сливена с природом и губи сазнање о својој личности. Такво стање назива се у обичном говору одушевљење. Естетичко осјећање као и свако друго различно је, како код поједине личности, тако и код појединих народа.

На пр.: познато је да су се стари Грци одликовали необичном силом и финоћом естетичког осјећања. Да пак човјек тежи к једном или к другом предмету, то зависи од мноштва случајних прилика, а особито од онога, на што се човјек још у дјетињству навикава. Тако на пр. кад се је у прошлом вијеку француски путник Волнеј разговарао с једним Бедуином, Бедуин га ушита: „Гдје ти живиш?“ Волнеј му одговори: „У граду“. „Боже мој“, рече Бедуин, „како је могуће живјети у градовима, кад на свијету има пустиња!“

Житељи гора, као што је познато, тешко се навикавају живјети у равницама. Естетичко осјећање појављује се већ и код дјеце и код дивљака. Њима се допада све, што је одвећ свијетло и шарено; они воле да себе украшавају цвијећем, разним ђерданима и различитим звонцима и прапорцима. Љепота једнога мјеста или љепота једног човјека има на њих такође силан утицај, али к производима вјештине они немају осјећања, такво осјећање може имати само образован човјек. Од свих производа вјештине — живопис и скулптура могу произвести на њих неки утисак, али и то врло слабо. У опште примијећено је, да дјеца како по одношају к природи, тако и по одношају к вјештинама воле оно, што је нежно и весело, него оно што је велико и жалосно, а наклоњенија су мирним и веселим покретима, него страстима и дубоком страдању; више воле просту и једноставну методију, него ону, која је кадра потрести душу и срце; наклоњенија су каквој забавној шали, него крвавој трагедији или комедији, у којој кроз шалу провирује горко сажаљевање према неправдама и погрешкама људскијема. Но има људи са неком особитом природом, који у свачему хоће да виде оно што је велико и дивно. Такав човјек мора имати велики вјештачки таленат, јер он управо у најпријед погађа оно, до чега разум долази тек путем постепеног изучавања; за њих нема ништа у природи, што је ружно, напротив, сухо дрво њима се чини лијепо као оно које цвјета, и црв и змија и жаба, једном ријечи, свако живо суштаство достојно је за њих љубави, неге и сажаљења.

Средства за развиће естетичког осјећања.

Све што је дивно и прекрасно утиче својима формама најприје на уображење, зато и за развитак чувства естетичког служе она иста средства, којима се развија моћ уображења. Ради овога у Њемачкој и Швајцарској задају ученицима и учени-

цама различите теме, по којима се упражњавају у састављању стихова; У Инглешкој задају тако зване *бесмислице*, а то су исто стихови, у којима се пази само на размјер, па макар садржај немао никаквог смисла. Ово се чини зато, да практички науче правила версификације (састављања стихова).

Ниједно од ова два средства не заслужује пажње, јер се овим начином може прије нашкодити естетичком осјећању, него помоћи његовоме развиту зато, што се тим начином управо приморава дијете, да измишља осјећаје, којих нема у његовом срцу, а мисао његова управљена је не на љепоту предмета, него на то, како ће изабрати љепше фразе, сликове и ријечи. У осталоме не треба занемаривати упражњења у стиховима, јер је и то једна форма, којом се исказују мисли и осјећања. Осим тога, то упражњење помогло би, да се дијете научи хармоничном склапању звукова, слогова, ријечи и реченица, тиме се још навикава на кратке и јасне реченице при писању. Но ово треба оставити слободној вољи учениковој, јер то мора бити слободна вјештина. Али ту треба обратити пажњу, да то стихотворство не пријеђе ученицима у страст још прије, него се почну изражавати тачно и јасно у прози, јер се то често дешава и код оних ученика, који немају ни искре пјесничког дара, али треба пазити и то, да не би ми сувишном строгошћу или подругивањем убили и уништили таленат код ученика. У самом почетку његовог клијања. Разумије се, да се генијални таленат не може ничим убити ни сметнути, али може му се у неколико зауставити развитак; но има мноштво дивних производа испуњених њежношћу и красотом, које су написали и негенијални људи, јер као год што у природи све појаве нијесу велике, тако исто бива и у вјештини. Допуштајући ученицима да се могу упражњавати у версификацији, најприје им је нужно објаснити и увјерити их, да се пјесништво не састоји ни у најлакшим хармоничким стиховима, и да стихотворац може бити пјесник само онда, кад га је природа обдарила *даром стварајућим*.

Дар стварајући обично се дијели на двоје; *таленат* и *геније*, а разлика међу њима састоји се у шљедећем: I) *таленат* подражава, а не производи ничега новог; *геније* ствара и пролама нови пут и по идејама и по формама. II) таленат долази до нечега само трудом и усиљавањем; геније ствара лако, њему све иде без муке и као само собом III) Таленат је способан да схваћа само појединости, па тек од њих долази до цјелине, геније пак на против, он најприје схваћа нешто у цјелини, а тек доцније јављају се појединости IV) Таленат се добија учењем, разми-

шљавањем и дугом работом, а геније је дар природни, он све црпи у самом себи и често пута без икакве спреме ствара чудесне пјесничке производе, музикалне композиције, слике статује и т. д.

Али ова диоба није тачна и нема темеља. Човјек управо не може да створи ништа, чега не би било у природи, и што није прешло у његову свијест споља, те се запечатило у његовом уображењу и уму и побудило његова чувства. Ни једну црту на лицу или положај човјек није у стању створити и потпуно измислити, шта више у самом сновитењу, кад се пред човјеком јављају и најчудноватији предмети и слике, види се да су поједини саставни дијелови тих појава узети из природе, а само се у сну друкчије састављају међу собом, него што су баш састављени у природи. Грађа дакле за различите производе налази се у природи, а од вјештака зависи, како ће ту грађу употребити и у њој исказати ону идеју, која га одушевљава. Сваки пјеснички производ, који се одликује дубином мисли, силом осјећања, новошћу форма, јасношћу идеја, које се у њему исказују, обично називамо генијалним. Дакле, генијалност није ништа друго, него највиши степен даровитости.

Ма каквим необичним талантом био одарен човјек, он не може створити ништа ново, изванредно, вазда кад он хоће, или по чијој год наредби; а да пак што створи треба да буде у особитом расположењу духа, и да све његове силе буду расположене на рад; такво расположење назива се обично „надахнуће.“ По такво стање човјека ми не можемо приуговорити ничим, ни физичним ни моралним средствима, то је тајанствена појава нашег унутрашњег живота, такво расположење долази изненада и често у оном времену и мјесту, кад се човјек никад не нада, то може доћи при обједу, у вријеме шетње, у путовању, у разговору, при погледу на обични предмет, при читању књига и у опште при таквијем случајевима, који, како нам изгледа, немају никаква одношаја к оној идеји, која нам у тај мах обухвати душу, као да је на њу пала с неба каква божанствена луча.

У осталом душа прије свега може доћи у неку раздраганост пјесничког расположења, кад подуже размишљамо о каквом год предмету, који се тиче важних питања моралнога живота. Још од старине позната је изрека, која каже; „пјесници се рађају, а говорници се стварају образовањем.“ По то не значи да човјеку, који има пјеснички дар, није нужно образовање, јер средством образовања развијају се и ојачавају његове

природне способности. Што кажу, да пјесник све ствара сам из себе, то нема никаквог смисла, јер да би могао што створити из себе, треба најприје да унесе у себе што год, и да се снабдије оним, што му је потребно за стварање, као н. пр.: разним сликама из живота, идејама и другим. Осим тога, ономе који се занима књижевношћу, потребно је тачно знање језика, живописцу потребно је да најприје научи правила цртања, музиканту потребно је да се упозна са теоријом музике. — Ово све служи као нужна помоћ, управо као органи без којих се обићи не може.

(Наставиће се.)

УЗРОЦИ ОПАДАЊА ЈАВНОГА МОРАЛА.

Виљешка проф. Филипа Ј. Ковачевића.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

SRPNE SOBE DURDE

SRPNE UICE

Живину је природа одарила нагоном и способношћу, да сама себе одржи; човек, у првијема годинама свога живота, опстаје само помоћу туђе његе и стараша, као што је за опстанак тијела његова нужна помоћ са сараце, тако је и души његовој неопходно потребна туђа њега, васпитање и образовање, без којијех се не би могао развити до већег степена савршености. Под цјелисходнијем утицајем са стране човек се постепено образује и васпитава, усавршава.

Потреба образовања и васпитања исто је тако пријека човјеку за његов душевни опстанак, као што су му потребни тијелу: свјетлост, ваздух, чистоћа и храна. Али образовање и васпитање не теку се теке онако случајно само помоћу искуства и посматрања, помоћу природе, друштва, судбине и другијех околности, него, и то поглавито, мјеродавнијем утицајем, коме је већ напријед предидељена просвјетна цијељ за образовање и васпитање индивидуе.

Учитељи и васпитатељи, освједочени да је друштвена моћ и снага у истинитоме образовању и васпитању, од вазда су се трудили и мислили о томе, да тој друштвеној моћи и снази пропишу истинита правила, по којијема би се образовање и васпитање најбоље управљали и напредовали. Још у најстарија времена имамо примјера о потреби образовања и васпитања младежи,

и зато налазимо школa код Јудеја, као послије код Египћана, Грка и Римљана.

Код нас су се прве школе основале по манастирима и служиле су, у почетку, искључиво за образовање и васпитање свештеничкога staleжа; послије су биле приступачне и свјетовњацима. Затим, падом и поцијепањем српскога народа, пале су и ове школе, и само се мјестимице, у сигурнијим закутцима, по гдје која одржала.

Ма да ове манастирске школе нијесу биле општа имаовина народна, него само избранијех поједиваца, опет смо им дужни вјечиту благодарност и признање за почетак, а особито манастирима, који су нам, поред свијех мука и незгода, прошлост сачували и на аманет предали.

Тек у новије доба образованост и јавно васпитање постали су општијем добром. И тада су учевни и оптроумни људи почели одушевљено радити на томе, да се подигне и што боље усаврши настава и васпитање. У томе правцу су им и државне власти помогле и пружиале средства на остварење њиховијех наставнијех и васпитнијех начела. Свака држава зна, да је благостање њено у њеној моралној моћи, без које и велики простор, и богаство, и власт, и најмудрија управа и примјена физичке снаге не би могле ништа друго учинити, него довести земљу до слабости, раздора и покварености. Има историјскијех примјера, гдје је јавно мњење приписало одржане побједе више добријема школама, него војничкијема уредбама. И зато, гдје се озбиљно мисли о утицају школе на државно благостање и сигурност, тамо се особита пажња обраћа на добро уређење наставнијех и васпитнијех завода, као и на темељито образовање попова и учитеља. Ми видимо зато код свијех напреднијех народа, да су им школе снабђевене са свијема потребнијема наставнијема средствима и да не оскудијевају у добријема законима и уредбама за одржање и унапређење наравствености.

Ни ми Срби, у опште говорећи, нијесмо изостали иза другијех погледом на добро устројство школовања. Ту су по сриједи цјелиходни закони, наредбе и упуства; ту, у главnome, довољно образовани попови и учитељи; ту на расположењу државне власти, да у свему помогну и да уклоне сваку сметњу, која би стојала на путу истинитоме образовању и васпитању младежи.

Поред свега тога чују се сваки дан, на жалост основане тужбе, да морал опада, да поквареност све више и више маха заузима. Кад помислимо, у опште говорећи, на високи степен

данашње културе, на тако fine, естетичке, управо сјајне форме, на обиље средњијех и вишијех васпитнијех завода, на побољшање појмова и начела у свијема готово гранама људскога знања, онда нам тешко на срце пада: недостатак озбиљне дисциплине, душевна слабост и сиромаштво, машинални народни карактер, практичко безбоштво и поступни назадак наравствености, у коју се гуше толике грађанске, моралне и религиозна врлине!

Познајте се изближе са ма којијем друштвом, па ћете се освједочити, да је ово, на жалост, тако, и да наведено тврђење није теке онако избачено вајкање беспосленог човјека, који, у доколици својој, најрађе осуђује постојеће стање ствари, јер му је то најлакши посао, за који одмах нађе већину, која му вјерује и одушевљено пристаје уз њега.

Него, да се не би ни за час удаљили од предмета, треба да се запитамо: кад образованост и наука у тако повољнијем околностима напредују, зашто, у истијема околностима морал онада?

Ако пажљиво посматрамо наше друштвене одношаје и морално стање, у којем се налазимо, онда долазимо до увјерења, да наше спољашње образовање не стоји са унутрашњијем васпитањем у СРНЕ хармонији, и да је неопходна за правилно развијање и усавршавање. Данас СРНЕ оброта важња обраћа на спољашњост. Често ћете чути: све се састоји у томе како се ствар представи. Носи ли се неко како треба, умије ли отресено којешта разговарати, клони ли се од извјеснијех мјеста и лица, нама је доста да га признамо за „човјека на своме мјесту.“ Каква је његова душа и срце, какве има појмове о Богу и цркви, о човјечанству, о фамилији, о општини, о држави, једном ријечи: одговара ли његова унутрашњост његовом спољашњем држању — то се нас не тиче, ми то или никако, или залијек у обзир узимамо. Што се овдје о једноме каже, то се може примијенити и на већину: на породицу, на општину, у опште на ма које друштво. Ми смо у томе, у претпостављању спољашњости унутрашњем садржају, као они Ђаци, који науче на памет пријевод из којегга језика, и, не обзирајући се ни најмање на унутрашњу анализу својега задатка, мисле, да су тијем испунили своју дужност и задовољили учитеља. А зар, у даноме случају, не би учитељу вазда милије било, да му је ђак научио свијесну анализу, него ли онај папагајски пријевод? Полажући, дакле, особиту пажњу на спољашњи изглед, ми занемарујемо своју унутрашњост, те тако, док једна страна

напредује, друга иде натраг. Отуда, поред најљепшијех успјеха у образованости, често пута најжалосније појаве рђавог васпитања.

Али тијем нијесмо још на чисто. Истакнутоме питању није довољан такав општи, и, у краткијем потезима, изложени одговор; оно заслужује да се свестраније посматра и проучи. У ту цијел најлакше ће нам посао испанути за руком, ако потражимо и утврдимо узроке, са којијех данас наравственост не стоји на оној величини, на којој би имала стојати.

Ми смо се мало прије освједочили, да опадању наравствености нијесу узрок: ни недостатак школа, ни оскудица добријех закона, ни спрема наставијех снага, ни добра воља и помоћ од стране постојећијех државнијех органа; томе опадању треба тражити узрок гдје друго. Да у томе лакше успијемо, ми се нећемо ограничити на саме себе, него ћемо узети у обзир општу данашњу поквареност. Тијем ћемо постићи двоје: прво, што ће нам из узрока опште покварености искрснути пред очима они, који се нас тичу; друго, што ћемо се међу истијема узроцима упознати и с онијема, којијех нам се треба чувати, да не одемо и ми у суноврат за данашњијем, у опште говорећи, покваренијем свијетом.

Да не растежемо на дугачко, ми одмах претпостављамо и утврђујемо шљедеће узроке, који су:

прво, у кући — у немару и равнодушности родитеља према васпитању и надгледању своје дјете;

друго, у погрешноме правцу и тенденцији јавне наставе и васпитања;

треће, у несугласноме међусобноме држању и понашању наставника;

четврто, у оскудици цијелиходног полицајског руковања са одредбама за одржање јавнога морала;

пето, у рђавијем примјерима, које давају прваци у народу;

шесто, у раскошју и кицошењу;

седмо, у природи и умнажању јавнијех забава;

осмо, у рђавијем начелима, која се шире часописима и забавном књижевности.

Ма колико да су ови узроци сами собом јасни, и ма колико их ми одмах на први поглед разумијевали, опет неће бити с горега, да се редом на свакојему по неколико пута зауставимо.

Да почнемо кућом.

Прво најпужније средство, које помаже и носијешава васпитање дјетета, јест кућа његова. Каква је кућа онакво је и

дијете, онакви човјек, онакво и будуће друштво. Бог је дао дјечи оца и мајку и тијем јасно показао, ко их има васпитавати. Гдје нема једнога од те два фактора, или, гдје оба подједнако не раде, ту је васпитање наказно. На усавршавање људскога рода треба да утичу оба пола, мушки и женски, онај напржеући душевне снаге, а овај одмјеравајући и доводећи у склад те снаге. Само у здружењу мушке снаге, строгости и одређености, са женском благом нарави и њежношћу, васпитава се дијете како треба. Гдје се правилно и у једнакој мјери те двије снаге примјењују, тамо се опажа најљепша хармонија, жељени успјех васпитања. Али, на жалост, често пута не обраћа се готово никаква пажња на ту примјену. Док отац настоји да све постигне строгошћу, дотле мајка примјењује свуда њежност, и што се већма отац од мајке својим настављањем одаљује, то и мајка мисли, да јој треба на другој страни што више узмицати.

Њена намјера у више прилика није рђава; али она не увиђа, колико се штете наноси васпитању тијем нескладнијем мјерама. Дијете се у таквоме случају налази као предмет, на који дјејствују двије противне силе и којијех је извјесна резултанта; јер пут на десно и пут на lijeво не воде на сриједу. Отац и мајка раде свако за себе, и тако се појавља оно нескладно васпитање, које не може пружити никаква добра успјеха; јер што је блажа мајка према дјетету код строгога оца, то дијете све више мисли, да мајка не одобрава поступак очин, и долази до увјерења, да му се криво чини. На тај начин осуђује дијете у души својој оца као строга и неправична; оно се више не покорава заслуженој казни из искренога кајања, него је подноси пркосно и охоло, и тада казна квари, мјесто да поправља дијете.

Таквијем начином васпитања убијају се морална чувства, за која су нужни савјесни поступци и њега. Најсветија је дужност родитеља, да све уклоне, што би и најмање повриједило дјечју савјест и њихово морално чувство.

Нека родитељи, особито својим међусобнијем држањем, буду узор истинитог морала, јер добри примјери, које дјеца од њих приме, неће никад своју цијељ промашити.

Тако исто нужно је и религиозна чувства код дјеце брижљиво његовати и развијати. Хришћанска породица неће зато пренебрегнути домаћа вјжбања у побожности, ни изостати никада од учествовања у јавном Богослужењу. Поред тога пазиће се строго, да се испред дјеце уклони све, што би могло ослабити у њима страх Божији.

Особиту пажњу треба да родитељи обраћају на чулне пожуде и осјећања своје дјеце, и у томе погледу да дању и ноћу бдију над њима, да их сачувају од странпутица и неморалнога живота. Дијете је по природи склоно на оно, што је зло и напачо, и зато се оно брзо подаје чулноме кварењу. Усљед тога, брижљиви отац и мајка, да им дјецу не би потпала томе кварењу, односиће се према њима увијек паметно, не узимајући у обзир никакве слијепе назоре и предрасуде, због којих су родитељи често најпопустљивији тамо, гдје би требовало да употребе најозбиљнију строгост.

У томе се састоји домаћи ред и дисциплина, које треба сматрати основом јавнога морала; јер у мирноме породичноме кругу зачеће је првијема клицама поштења, славе, слободе, религије и врлине.

Утицај, дакле, домаћега васпитања тако је моћан на културу човјечанства, да се не би смио никада из вида изгубити. Али на жалост, у томе се највише гријешу, тај се утицај највише пренебрегава. Мајмунска љубав какве такве мајке, која је и сама невоспитана, наводи је, да својему дјетету одобри све, што оно укованијем пркосом захтијева. Отац, или зато што је слаб и попустљив, или из љубави према домаћему миру, или из другијех обзира разне врсте, не може да прихвати боље назоре у васпитању свога подмлатка. И тада не могу не престојати друго, него да вара самога себе оном, вазда обично злом надом, да ће будуће вријеме и сретне околности све на добро окренути и поправити.

Та зла нада узрок је, што су родитељи не само равнодушни, него чак и одобравају развијање и множење дјечијих мана, што се на сваки начин има приписати искључиво њиховоме безумљу, и недостатку добријех назора, као, и то на жалост не ријетко, и самој њиховој покварености. Колико има родитеља, који, не само што трпе, него се чак и хвале распуштеношћу и неуљуднијем слободњаштвом своје дјеце! Што се њихова маза руга коме, што срамоти, што вара, што се неуљудно понаша ма било према коме, то сујетнијема родитељима годи; они то причају другијема са задовољством, па и у присуству истога дјетета, и називају ту отровну кулицу будуће покварености хитрином, напретком и памећу. А шта се послје из свега тога излеже? Исти родитељи јадају се, кукају, да не могу живјети од својега дјетета: да их вара, да их срамоти, и, не ријетко, да их на најгрубљи начин злоставља. Ми имамо у својијема биљешкама три грозна очевидна примјера, гдје рођени син срамоти и бије своје родитеље, свога оца и своју мајку, који су га родили! То је наравна пошљедица рђавога васпитања, плод

koji su roditelji posijali u mladu dušu svoга порода, и који не може бити друкчи од сјемена.

Покварени и груби родитељи гријеше много и против тога, што, у присутству своје дјеце, безобзирно куде и осуђују оне, који се труде да успоставе морал, и који су зато често пута принуђени да строго казне моралне поступке њихове дјеце. То је особити случај са учитељима. Родитељи, кудећи пред својом дјецом и осуђујући ове, обарају њихов ауторитет, а тијем, разумије се, стају на пут жељеноме успјеху, који се тражи од васпитног утицаја учитеља на дједу.

Осим тога, родитељска је кућа и у многим другим погледима школа и расадник покварености. Зар дјеца нијесу тако често свјдоци и очевидци нескладних међусобних родитељских одношаја и њихова узајамна варања? Зар дјеца не чују тако често своје властите родитеље, гдје исмијавају и омаловажавају морал, побожност, савјест и религију? Зар мајка није често пута тако слаба, да свом рођеном дјетету потпомаже, да се поквари? С каквијем задовољством чује по гдје који отац, да је веома хитар картација негов син, који је стопрв из школа изашао! Или како се по гдје која сујетна мајка средном осјећа видећи, да њена ћерка има више љубавника! Зар сујетно ријетко пута те сујетне мајке, незнајући, биле на ружну невољу галиоти, којим својијема ћеркама срећу изгубиле! Јер се свијет не бриње о нама, шта се може нама догодити, нити му је стало, хоће ли наша част и поштење предјавнијем мњењем пострадали; свијет је склон и увијек готов, да се користи сваком нашем слабашћу, незнањем, простодушношћу и немаром, само да своју, ма било и погану цијељ, чим прије постигне. Дјеца безбрижнијех родитеља, јесу ли само школу свршила, тумарају тамо амо до поноћи и улазе често у најпокваренија друштва, која их наводе на разуздани живот и на неморална дјела. Истакне ли се ко и стане ли викати против такве немарности, тај се онепријатељи са старијем и са младијем, и на сваки корак чује изразе овехчалога безумља, да је вазда од прије тако било и да младост треба да се проводи, и да су често од најлакоумнијих младих људи постали најваљанији грађани. Зар није опште сујевјерје простијех неваспитанијех родитеља: из галиота постаје човјек и јунак? Напротив свакодневно искуство и догађаји увјеравају нас, да су управо галиоти гроб чојства и јунаштва.

(Свршиће се.)

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

Предавање десетних бројева у нашим основ. школама почиње у III. разреду, тек у другом полугодишту, па се даље наставља у IV. разреду у другом полугодишту. Са III. разредом има се изучити: шта су десетине, стотините и хиљадите; писање и читање дес. бројева; сабирање и одузимање дес. бројева; множење и дијелење дес. бројева са цијелим бројем, и множење и дијелење са 10, 100 и 1000. А са IV. разредом понавља се оно, што се је изучило у III. разреду, па се на истом темељу наставља: упознавање десетохиљадитих, стохиљадитих и милионитих, писање и читање њихово; сабирање и одузимање дес. бројева до милионитих; множење и дијелење дес. бројева са дес. бројевима, и множење и дијелење дес. бројева са 10.000, 100.000 и 1.000.000. У овоме поступку ток развијања и упознавања дес. бројева, као и сва четири вида радње с њима, тече уједно, почињући од упознавања дес. бројева у III. разреду, а свршујући са концем онога, што се има изучити у IV. разреду. Све оно, што је требало овдје рећи за III. разред, учињено је, изостављајући само оно, што се само собом разумијевало по претходном раду. Такођер, и у IV. разреду изостављено је оно, што се развија по начину, који је прије изложен у погледу истог рада.

Будући се рад са дес. бројевима одвија се на раду са цијелим бројевима, те је у овом поступку свуда навођена сличност и једнакост дес. бројева са цијелима, како би дјеца схватила боље рад с дес. бројева и њихову сличност са цијелима, и да не би рад с дес. бројевима сматрала, као нешто засебно, одвојено по сличности од рада са цијелим бројевима. А пошто мјеста дес. бројева стоје у истом односу, као и мјеста цијелих бројева, то је овдје, прије упознавања десетина, стотинитих и т. д., постављено

а) Претходно испитивање, па онда: **б) Упознавање десетина, стотинитих и хиљадитих**: 1. Десетине, 2. Стотините, 3. Хиљадите; **в) Писање и читање дес. бројева**: 1. Претварање виших именована у ниже и састављање виших именована из нижих, 2. Писање и читање дес. бројева. 3. Додавање нуле на крају дес. броја; **г) Сабирање дес. бројева**; **д) Одузимање дес. бројева**; **ђ) Множење дес. бројева**: 1. Множење дес. броја са цијелим, 2. Множење дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д., 3. Множење дес. броја са десет. бројем; **е) Дијелење дес. бројева**: 1. Дијелење дес. броја са цијелим, 2. Дијелење дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д. и 3. Дијелење дес. броја са дес. бројем.

а) Претходно испитивање.

Колико јединица представља 1 књига? (1 јединицу). 1 лапис? (1 јединицу). 1 дршка? (1 јединицу). 1 табла? (1 јединицу). 1 сто? (1 јединицу). 1 фиорин? (1 јединицу). 1 метар? (1 јединицу) и т. д. Колико јединица представљају 2 хектолитра? (2 јединице). 3 килограма? (3 јединице). 5 дана? (5 јединица). 8 јабука? (8 јединица). Колико јединица претстављају 10 комада? (10 јединица). Шта сачињавају 10 јединица? (1 десетину).

Колико јединица има 1 десетица? (10 јединица). Из колике је цифре састављен број 10? (Из двије, т. ј. 1 и 0). Шта означаје 1 у броју 10? (Десетице). А шта 0? (Јединице). Има ли која јединица у броју 10 на мјесту јединица? (Нема). Шта се пише мјесто јединица, кад их нема, а десетица има? (Нула). Скоје стране стоје јединице? (С десне). А десетице? (С лијеве). За колика је пута већа 1 десетица од 1 јединице? (За 10 пута). Који је дио од 1 десетице 1 јединица? (10 дио). Колико има десетица и јединица у броју 17? (1 десетица и 7 јединица). Колико у броју 23? (2 дес. и 3 јед.). У броју 46? (4 дес. и 6 јед.) и т. д. до стотине. Што стоји на првом мјесту с десне стране? (Јединице). А што стоји на другом мјесту с десне стране? (Десетице).

Колико јединица имају 10 десетица? (100 јед.). Што сачињавају 10 десетица или 100 јединица? (1 стотину). Колико десетица има 1 стотина? (10 десетица). А колико има јединица 1 стотина? (100 јед.). За колика је пута већа 1 стотина од 1 десетице? (За 10 пута). А за колико је пута већа 1 стотина од 1 јединице? (За сто пута). Колико стотина има у 10 десетица или 100 јединица? (1 стотина). Преостаје ли која десетица или јединица? (Не). Што се онда пише мјесто десетица и јединица, кад их нема, а стотина има? (Нуле). Што стоји написано у броју 100 с десне стране на првом мјесту? (0). На другом? (0). А на трећем мјесту? (1). Мјесто чега стоји прва нула? (Мјесто јединица). Мјесто чега друга нула? (Мјесто десетица). Што представља 1 на трећем мјесту? (Стотине). На којему мјесту с десне стране стоје стотине? (На трећем мјесту). Зашто стоје нуле написане на прва два мјеста с десне стране? (За то, што нема јединица и десетица, а има стотина).

Колико стотина, десетица и јединица има број 108? (1 стотину, 0 десетица и 8 јединица). Мјесто чега стоји нула? (Мјесто десетица). Шта се пише мјесто десетица, кад их нема? (Нула). Шта бисмо добили, кад бисмо у броју 108 написали нулу мјесто 1? (Добили бисмо двије нуле и 8). Бисмо ли онда имали стотина и десетица? (Не, него само јединица). Би ли онда нам у почетку шта вриједило? (Не би ништа). Би ли требало писати нулу мјесто стотина? (Не би, јер нема стотина, нити што више од стотина). Би ли требало писати нулу на мјесто десетица? (Не би, јер нема десетица, нити што више од десетица). А би ли требало писати нулу мјесто десетица, кад би било стотина? (Би онда). Дакле, кад треба писати нулу мјесто десетица? (Онда, кад има стотина или што више од стотина). Шта стоји с десне стране од десетица? (Јединице). А што с лијеве стране? (Стотине). Шта стоји између стотина и јединица? (Десетице).

Колико јединица сачињавају 1 десетицу? (10 јед.). За колика је пута виша 1 десетица од 1 јединице? (За 10 пута). Дакле, за колико је пута веће друго мјесто од првог? (За 10 пута). Колико десетица сачињавају 1 стотину? (10 десетица). За колико је пута виша 1 стотина од 1 десетице? (За 10 пута). Дакле, за колико је пута веће треће мјесто од другог? (За 10 пута). Колико јединица сачињавају 1 стотину? (100 јед.). За колико је пута виша 1 стотина од 1 јединице? (За сто пута). Дакле, за колико је пута веће треће мјесто од првог? (За сто пута). Који је дио од 1 десетице 1 јединица? (10 дио). 1 десетица од 1 стотине? (10 дио). А 1 јединица од 1 стотине? (100 дио).

Што стоји на првом мјесту у броју 340? (Нула). На другом? (4). А на трећем? (3). Колико има стотина у броју 340? (3 стот.). Колико

десетица? (4 дес.). А колике јединице? (Ниједну). Шта стоји написано мјесто јединица? (0). Зашто? (За то, што нема јединица). Би ли стојала нула мјесто јединица, кад не би било ни десетица, само стотина? (Би). А би ли стојала и онда, кад не би било ни десетица, ни стотина, нити што више од стотина? (Не би). Што бисмо онда имали мјесто овог броја? (Три нуле). Дакле, кад треба писати 0 мјесто јединица? (Онда, кад има десетица, стотина или што више од стотина). Колико јединица има број 340? (340 јединица). Колико десетица? 34 дес.). Колико стотина? (3 стот.).

Колико јединица има 1 стотина? (100 јед.). Колико јединица имају 10 стотина? (1000 јединица). Што сачињавају 10 стотина или 1000 јединица? (1 хиљаду). Колико хиљада има у 1000 јединица? (хиљада). Преостаје ли која стотина? (Не). А преостаје ли која десетица и јединица? (Не). Што се пише мјесто јединица, десетица и стотина, кад их нема а хиљада има? (Нуле). Колико имамо хиљада? (1 хиљ.). Ће се пише 1 хиљада? (Пред стотинама). На којем мјесту с десне стране стоје хиљаде? (На четвртом мјесту). Колико има нула у 1000 послје 1? (Три нуле). Мјесто чега стоје? (Прва с десна стоји мјесто јединица, друга мјесто десетица, а трећа мјесто стотина). Би ли била нула мјесто стотина, да има која стотина? (Не би). Би ли мјесто десетица, да има која десетица? (Не би). А би ли мјесто јединица, да има која јединица? (Не би.) Кад ће стајати нула мјесто јединица, десетица и стотина? (Онда, кад њих не буде, а буде хиљада). Мјесто чега стоје нуле у броју 1300? (Мјесто јединица и десетица). А мјесто чега у броју 1350? (Мјесто јединица). Мјесто чега у броју 1056? (Мјесто стотина). Мјесто чега у броју 1006? (Мјесто стотина и десетица). А мјесто чега у броју 1306? (Мјесто десетица). Које мјесто у овим бројевима није замињивала нула? (Хиљаде). Дакле, шта смо непромијењено имали у овим бројевима? (Хиљаде). Бисмо ли писали нулу мјесто хиљада, кад не бисмо имали ни хиљада, ни што више од хиљада? (Не). Вриједи ли нула у почетку цијелог броја? (Не).

Колико стотина има 1 хиљада? (10 стотина). Који је дио од 1 хиљаде 1 стотина? (10 дио). За колика је пута виша 1 хиљада од 1 стотине? (За 10 пута). Колико десетица има 1 хиљада? (100 десетица). Који је дио од 1 хиљаде 1 десетица? (100 дио). За колика је пута већа 1 хиљада од 1 десетице? (За 100 пута). Колико јединица има 1 хиљада? (1000 јединица). Који је дио од 1 хиљаде 1 јединица? (1000 дио). За колика је пута виша 1 хиљада од 1 јединице? (За 1000 пута). На којем мјесту стоје хиљаде? (На четвртом мјесту). За колика је пута више четврто мјесто од трећег, т. ј. хиљаде од десетица? (За 100 пута). За колика је пута више четврто мјесто од другог, т. ј. хиљаде од десетица? (За 100 пута). За колика је пута више четврто мјесто, т. ј. хиљаде од јединица? (За 1000 пута). За колика је пута мање треће мјесто од четвртог, т. ј. стотине од хиљада? (За 10 пута). За колика пута је мање друго мјесто од четвртог, т. ј. десетице од хиљада? (За 100 пута). А за колика је пута мање прво мјесто од четвртог, т. ј. јединице од хиљада? (За 1000 пута).

За колика је пута веће свако мјесто од десног до њега? (За 10 пута). А за колика пута је мање свако десно мјесто од лијевог до њега? (За 10 пута). Шта стоји пред јединицама? (Десетице). Шта пред десетицама? (Стотине). А шта пред стотинама? (Хиљаде). Колико стотина има 1 хиљада? (10 стотина). Колико десетица има 1 стотина? (10 десетица). А колико јединица има 1 десетица? (10 јединица). —

Овим начином учитељ може пропитати и за виша бројна именована, кад буде морао бити говор о њима при сличавању дес. бројева са цијелима. А по овом реду може пропитати ученике: Колико је пута веће четврто мјесто од трећег, другог и првог и обратно, — па се онда пријеђе на

б) Упознавање десетина, стотинитих и хиљадитих.

Колико јединица има 1 десетица? (10 јед.). Колико 1 стотина? (100 јединица). А колико 1 хиљада? (1000 јед.). Колико цијелих претставља 1 јединица? (1 цијело). Колико 1 десетица? (о цијелих). Колико 1 стотина? (100 цијелих). А колико 1 хиљада? (1000 цијелих). Какви су бројеви, који су састављени од јединица, десетица, стотина и хиљада? (Цијели бројеви). Дакле, како се зову јединице, десетице, стотине, хиљаде? (Цјелине). —

Упознавање појединих мјеста код цјелина, на којему мјесту стоји поједино именоване, колико је лијево мјесто веће од десног до њега, или колико је десно мање од лијевог до њега, колико је пута веће четврто мјесто од осталих десних мјеста, као и треће и друго мјесто од десних мјеста, њихово свестрано испитивање, које има претходити упознавању десетина, стотинитих и хиљадитих — неопходно је потребно и одвећ корисно по схваћање децимала и децималних мјеста, пошто децимали стоје један према другом у сличном односу. Ако се савјесно и темељито буде радило на цијелим бројевима, онда овај сљедећи род поћи ће тако лако и биће дјеци тако појмљив, да ће све појединости рада моћи одмах схватити. Послије овога приступа и упознавању децимала; а за тај посао најзгодније је средство линија, коју учитељ повуче на табли, чинећи на њој подјеле по десетичном систему.

НАЦИОНАЛНА
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

ЦВЈЕТНИК ДУХОВНИ.

Афоризми.

Блажени милостивиј ико ти помиловани
будућ (Матеј 5. 7).

Милостиња.

Човјек, који може учињети другоме помоћ и добро, а не чини га, — он је жалосно и у исто вријеме и недостојно биће (Леонид Архиеп. Јарослав).

Не удијелити сирмаху од онога, што ти остаје иза нужне потребе, то значи грабити туђе добро (Б. Августин).

Никако није могуће без милостиње доћи до врата небесног царства. (Златоуст).

Молитва без милостиње нема плода. (Златоуст).

Милостив је Бог и склања се својом милошћу на молитву, али само на молитву милостивијех (св. Тихон Задонски).

Са каквом се надеждом ти молиш Богу, кад ти сам не хоћеш да улишаш молбу сличнијех теби људи (св. Тихон Задонски)?

Како можеш у цркви на прошенија говорити „подај Господи,“ кад ти сам не хоћеш дати, а можеш (св. Тихон Задонски)?

Какви ми будемо према ближњему и сиромашу, такав ће Бог бити према нама (Златоуст).

Ако ти презреш ближњег сиромаша, презреће и тебе Онај, Који је ради њега осиромашео; не отвориш ли врата сиромашу, ни теби се неће отворити врата *небесна*; бјежиш ли од уздаха сиромаша, да их не чујеш, исто тако бјежаће се од твоје молитве и неће ти бити услишана (Духови. Маргарит).

Милостиња, која се даје од срца, а не ради славе и похвале, кадра је са дна пакла душу избавити (Цр).

Сваки човјек, који од срца дадне нешто сиромашу, са намјером да га поможе, а не да га ко види и похвали, тај у исте онашке осјећа у својој души неку пријатну радост и задовољство, — и сто већ осјећа плод милостиње (Цр).

Велику врлину у име милостиње има један нехришћански народ (Турци); пошљедњи комадић даће просјаку (Цр).

Често пута гријеше они, који говоре: „да је радио имао би“ — погледај савјесно себе и видјећеш, да доста мало имаш, што си савјеснијем трудом стекао (Цр).

Није само сиромаш онај, који ти проси комадић хљеба, него и онај сваки, који ти проси, што он нема, а ти имаш (Цр).

Свака суза, коју сиромаш излије за знак благодарности твојој милостињи служиће ти као драги камен на оном свијету; а свака суза, коју произведе твоја ладнокрвност биће ти огањ, који ће те жести на оном свијету.

Милостиња је кључ, којим се отвара и највишим грешницама врата небесна; ко овога кључа нема, он не може ни отворити (Цр).

Помилуј и помози сиромаше, јер ће они умилостивити судију — Бога према нама (св. Нил Синајски).

Није ли то велика Божија милост према нама, кад нам дозвољава милостињом откуцљивати гријехове?

Милостиња је велики медем, који се може привијати на сваку рану.

Срећан је онај, који може узвикнути са св. Григоријем Ниским: Господе! чини са мном онако, како сам ја са другим!“

Ко милује слијешца, тај стјече вољу у царство небесно (Ф. М. М.).

Ако тражиш милости у Бога, ишти је дијелећи милостињу сиромасима.

Која рука отвара и пуни руку сиромашу, та рука отвара за себе руку Божије милости (Ф. М. Мос.).

Дајем сиромашу, али све то налазим у Христовим рукама.

Чинимо милостињу, да је и ми опет добијемо од Бога (Св. В. Велики).

Као што зрно, кад се усије у земљу, донесе много стручни род, тако и милостиња доноси ономе, ко је дијели (св. Василије Велики).

Ништа тако не сличава човјека Богу, као милостиња (Ава Евагрије).

Ако имаш доста, то и дај доста; а ако имаш мало, то драговољно дијели са сиромашом оно, што имаш.

И од милостиње дајте милостињу.

Искрена милостиња није оно, кад даје од онога, што му претјече, него оно, кад даје од онога, што је њему сасвим потребито (Августин).

Ако што дајеш сиромашу, то нека ти веселоет лица срете, испрати и утјешу сиромаша (св. Исак Сирин).

Не допушти, да твоја љубав буде краћа од несреће твога ближњега (Филарет М. Московски).

Никаква неблагодарност не треба да те одбије од чињења милостиње. Ако желиш да добијеш награду за милостињу, то никад никога не кори њом.

Гдјекоји дају милостињу, али то узимају од туђега.

Многи дају Јанку оно, што су узели Марку, мислећи да тим чине милостињу.

Ако дајеш милостињу само да се гласнеш, не дајеш је онда сиромаху, него својему славољубију.

Добро, које ти ко учини, никад не заборављај; а ако га коме учиниш остави га забораву.

Вода има својство, да очисти глиб с тијела, а милостиња — да чисти и уништава душевне нечистоте (Златоуст).

Дајеш ти милостињу сиромаху, али је прима сам Христос (Златоуст).

Шта, зар ће се твоје имање умалити, ако напуниш руке сиромаху? Не да ће се умањити, него ћеш још добити и небосног богаства (Златоуст).

Велика ја ствар — човјек, али је виша — човјек милостив (Златоуст).

Важност милостиње не састоји се у томе, јесмо ли ми дали мало, или много, него у томе, да не дамо мање од онога, што можемо дати (Златоуст).

Милостиња се не састоји у томе, да само дамо новац, или што друго, него у томе, да оно што дамо — дамо са хришћанским чувством милосрђа (Златоуст).

Само је оно права милостиња, коју дајеш са радосћу (Златоуст).

Ако нешто дајеш, а жалиш за њим, онда си изгубио и оно, и награду за њ (Златоуст).

Свакојему човјеку спада у дужност, да помаже сиромаше, јер то нам св. писмо наређује „должны мы силнии немощи носити (Рим. 15—1) (Цр).

Сиромаси имају потпуно право, да вичу на милосердне тврдице, и тражити од њих да им дају, и да се о њима старају, јер им је Бог дао надзор над њима „тебѣ оставленъ естъ нищій сиру ты буди помощникъ (Псал 9. 35). (Цр).

„Христос се рађа у милостивој души. Милост је свела Христа с неба; Милост Га је обукла у наше земно тијело; милост Га је у јасли поставила; милост Га је заставила, да трпи глад и жеђи да нема гдје главу склонити; милост Га је на крет уздигла; милост је крв Његову пролила; милост Га је и у гроб положила. Милост је све то учињела, али не милост према њему, него према нама: да све богаство своје благодати на нас излије, зато се Он, будући тако милостив, никад не одвраћа од милостива човјека.“ (Платон Митрополит Московски).

Будите милосерди, яко же и Отець вашъ милосердъ естъ (Лука 6. 36).

Иже иматъ богатства міра сего и видить брата своего требующа и затворить утробу свою отъ него, любви божіи пребываетъ въ немъ“ (I. Јован. 3. 17).

Милујай ница, взаимъ даеть Богови, подаянію же его, воздаты ему“ (Прит. 19. 17).

СТАРИНЕ

Цркве св. Георгија у Грбљу и св. Георгија у Пелинову.

Ова црква бијаше некад пола мања, него ли је данас. Малена је, има полукружну апсиду и звоник на преслицу. Сазидаана је, како предање казује, у једној ноћи, од вечера до јутра, по Ферману, који је испустио Везир Скадарски неком Брајовићу, по чему се и знаде, да црква има свој постанак негђе око почетка 18. или измаком 17. вијека. Посвећена је крсном имену Брајовића — св. Георгију.

Уз Брајовиће становаху брства Ђукићи, Вујовићи и Радановићи. Љепавићи су онада становали у граници Шишићкој.

У близини цркве је кула Рада Љепавића, који је са исте куле одбио најезду од 300 Турака, вођених бегом Сујовићем из Херцеговога и борио се са својим побратимом Вуком Мирковићем на Царев-Лазу 1712 године, гдје је и погинуо са 70 Грбљана.

Као свештеници цркве св. Георгија спомињу се: поп Вуко Љепавић 1722 године, и поп Стефан Ђукић 1805 године. Златом оковани крст, којим се је служио овај свештеник, има запис: † партеннос геромонахос — 1811X —.

Црква св. Георгије у Љешевићима.

То је дугуљаста црква, без звоника, у потејећа у опште на цркву св. Георгија у Шишићима, само што нема припрате, нити је украшена живописом.

Иконостас је израђен у 18. вијеку, у доба, док су Љешевићи попадали под општину Кртољску, од које се одвојиле 1865 године. По дну иконостаса има запис: *сѣте темло писаш браћа прокарадџри вѣкошь кѣво. вѣко радовъ. нико сѣпаничин нѣх своимъ браћом црковине ѿ сѣте госпође творише себе вечнѣи поменъ † бѣ да прости.*

Запис по више иконостаса сасвим је излизан.

На једној је икони забиљежена година † 1752 (1752.), а ниже тога: рафи (Рафаил), на другој: † 1770 (1770). На једној плочи у гробљу резана је гушва.

Цркву послужују свештеници парохијалне цркве Љешевачке — св. Госпође.

Црква св. Георгија у Шишићима.

То је четвороуголна, врло малена црква, дуга до 3 метра и толико широка. Има припрату, али звоника нема, и у врло је трошном стању. Зидана је, како предање казује, у 14. вијеку.

То је црква породице Шофрана, која је Шишићима од давнина давала свештенике.

Живописна израда, којом је украшена ова црква, потејећа на ону у св. Николе у Пелинову, али је утицајем влаге већма покварена, а и без

тога нема онолике вриједности. Иконостас бијаше красно израђен са позлаћеним резбаријама.

На унутрашњем прочелном зиду престављени су с једне стране св. Костантин и Јелена, а по другој страни: св. Симеон Миротоцац у дугачким жутиим хаљинама, с десном руком пред прима, а у лијевој му свитак хартије.

Свети Сава српски, без митре, с котуром око главе, у одијелу на бијело-жуте четворине, са зеленим епитрахилџом; десном руком благосивље, а у лијевој му Евангелије.

На јужноме зиду сви су ликови покварени, осим онога св. Прокопија, а исто тако и ликови на сјеверноме зиду.

По више улазних врата престављен је „гроб Матере Божје“ на своду духовне слике, а по странама им по четири светитеља.

У олтару су престављени: Бог Отац и Богомати, св. Кирил Филозоф, св. Сава Јерусалимски и св. Никола.

На зиду просхимидије забиљежене су три читуле.

У првој се чита: помени Гди архиепископа Ха арсениа . . . . . архиепископи православними въ цркви сїи — помени Гди митрополита герасима сьвкїем митрополити православнимъ въ цркви сїи . . . . .

У другој су читули споменути: поп Јоан. поп марко. ѿромонах касилыє. ѿромонах вьчкѣд. монахна оѿфима. монахна настасиа. монахна Іелнсавѣта.

У трећој су читули споменути црквени дѣлѣри: милѣтнн. станє. пешо. драгић. станиша.

CRNOJEVIĆ

Овдје ћемо да споменемо и парохијалну цркву св. Мине, која постоји у близини цркве св. Георгија. По натпису, који је био исписан на једном надвратку, народ казује, да су првобитну, врло малену и живописом украшену цркву св. Мине зидали Ђурановићи, Сладовићи и Радонићи у 9. вијеку. Године 1869 црква је изгорела, а на њеним развалама подигнута је нова, овелика црква 1878 године.

Свештеници ове цркве бијаху: протопоп Стефан Влатковић (Латковић) 1711.—1722 године; протопоп петар Влатковић 1769—1776 године; поп Иван Влатковић 1776—1788 године.

Од протопопа Стевана Влатковића сачувала се једна Србуља, везана у кожном повезу, писана минејским словима, а рани се у библиотеци манастира Савине под N-го 153. Из ње су отштампани неки историјски одломци у Шематизму Бож.-Дубр.-Спич. Епархије за год. 1885.

М. Ц.

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1894—5.

(Саопштвава се у изводу).

Ревизор: учит. Марко Лековић.

1. Школа Ќричка (Крајина).

Испит је држан 15 и 16 Јуна, а трајао је 8 сати; за тијем обављан је остали писмени ревизорски посао.

Школа је са три: I, II и III-ћим разредима. С почетка године учисати су у I-вом разреду 20 православних и 2 римокатоличка — ученика, у II-гом разреду.

	7	2	
	9	2	у III-ћем р.
били: у I. разреду	18	2	А испиту су присуствовали и испитани правос. и римокатоличка.
" II. "	7	2	
" III. "	8	—	Од " оних што су исоставили од испита: један је из III. рзр. ишћеран због слабог владања, а она двојица из I. разр. омела је болијест и сиротиња:

Испитивани су по сваком предмету од разреда 3—5 ученика са разним оценама; а предмет, који тиче све разреде, испитиван је код свију разр. редовнице. Успјех показан о испиту укупно у:

I. р.	вјеронауке 4 ^{1/2}	срп. језика 4†	словен. јез. 4	рачуна 4†	геом. 3 ^{3/4}	земљ. 4	историје 4	позн. природе 4	човјечијег тијела 4†
II. "	краснописа 4	цртања 4	гимн. и војн. вјежб. 4 ^{1/2}						
III. "	чистоћа школе, ношће и држања ћече 4	дисциплина 4†, — (писмени радови — писање и цртање показују добру марљивост.							

Укупни годишњи успјех показао се засебно по разредима:

	У I.	разреду више но врло добар.
	" II.	потпуно врло добар.
	" III.	скоро врло добар.

Показало се, да су наставни предмети обраћени по обиму према „наставном плану.“ Али што се тича срп. историје и осталого, што са историјом буди у ученицима народносно самосазнање и понос, ту се учитељ престрого држао граница обима и проћеноме није дао довољне развијајуће — свристичке — интересне живости, каква требује у овоме новоприсвојеноме крају, ће народ дијели језик и вјера (правос. и римокат.). Свакојако, рад у овој школи показао се прогресиван — (напреднији) но прошле школ. године. С' тога се даде закључити, да ће учитељ у будуће, ако у истој школи остане, не само исправити те недостатке, него и цио свој наставнички посао подићи к бољитку, чим уложио буде у то повие воље и труда, која се на овоме мјесту особито нуди.

Редован је рад отпочео 25 октобра; не раније због тога, што овди спречава нагла берба у прибатне лугове, те родитељи не могу слати ћеду у школу на врјеме.

А раћено је, по казивању и биљезењу учитељеву, 5 сати дневно, у просјеку — зими и лети. У току школске године учинито је 160 радних

дана, при чем је свагда био у раду међу ђацима, а само је три дана изостао од дужности усљед домаћих потребоћа, оставивши рад мјесном свештенику. Настава је текла непрекидно и није обустављана никаквијем догађајима.

Држан је само један пут родитељски скуп на Савин дан 14 јануара, на којем је објашњавана ова школска слава и показивана неопходност уредног похађања школе са стране ђеце. Излете са ђацима чинио је само у два пута: један по оближњој околини, а други чак на Пепићку (планина) висораван. Оба пута са цјељу изучавања природе и земљописа. Похађање школе хвалио је.

Овдје ради један учитељ у сва три разреда. Постављен је за учит. год. 1881, најприје приватног, а за тим сталног, као по разним мјестима у држави; а овдје пак учитељује већ три године. Оспособљаван је за учитеља поред потпуног основног образовања и у првашијој цетињској богословији, те његово образовање и дуговремена практика у раду наставном — чине га добро способна за млађе разреде основне школе. Његово владање и држање у школи показало се досљедно; такође и ван школе ништа није оспоравало његово добро владање, па је према томе и поштован у мјесту. У начину предавања као и постављања питања нијесам му опазио важних погрешака, које његова добра воља и обзир на савремену педагогију, дигдатуку и методику нијесу кад্রে саме исправити. Оно што се показало кратко црноречком и Дрприродпису, могло је бити проузроковано недостатком времена, као и неуспјављавњем са стране учитељеве, да реченим предметима даде пуноћу и практичку живост и интерес. Ипак похвалити се може, што је учитељ у сва три разреда успио да обради наставни материјал у довољном обиму, досљедно и разумљиво удаљавајући у свему механизам. По ономе што су ђаци довољно успјешно на стављено питање погађали људске врлине и показивали своју наклоност прама овима, закључио сам, да је учитељ наставао да код њих развија ваљане и честите карактере.

Тјелесне казне: ударе по глави и лицу, тргање за уво и косе није употребљавао, каже, нити се за то жалбе на учитеља ичије јављало; плак је и међусобне ђачке свађе и тучење предупредно. Становао је у свом стану у учитељском зданију. Школу је посјеђавао уредно, које се опажа и по количини рада; а и цркву је похађао довољно уредно, и ова му је у жељеној близини.

Протоколи: дневни, годишњи, кореспонденце, љетопис, ивентар, протоколи прихода и расхода имаду се и воде се у реду. Приход школарине у двије капетаније узиман 3% процента, изнио је ф. 126.26; а расход на најнеопходније школ. потребе ове године изнио је 137.80 ф; и обоје је учинито по закону. Школско зданије добро је просторно и тврдо. Има пет одјелења, од којих три стоје на расположењу за учioniце и др. ђачку употребу, само су ова одјелења тјесна — слабо распоређена — те при овогодишњем броју ђака у једној учioniци није падало на ђака више од 1.5 кубичног метра. Али новог распредјелења нијесам предлагао, пошто се може за вријеме и тако обиии, па и кад би се дао и други учитељ идуће шк. године. Школа је снабђевена са училима тако, да јој што мало фали, у чеду се огледа добар надзор над школом мјесне управе — особито мјесног надзорника, који се ревњиво о њој стара и обећаје живо намири-

вати све, што је школи потребито. Овди је мјесн. надзорник командир Милош Лекић.

Административне писмене акте учитељ је држао доста уредно и могао сам узети потребите копије, што сам и учинио.

Важних и сложних примједба није се овди показало.

Капетан Шестански, Муришки и Ливарски и Теонски бијаше означио у протоколу прихода, да Ливарским мухамеданцима није никакo узимао школски порез, но тек римокатолицима, а из села Теона никоме. Не знајући узрока тијема различитијема односима капетановијема и немајући прилике упитати га лично, навео сам питање у примједби у истом протоколу.

Учитељ се жалио само на издавање огријева школ., који га је принуђивао на губљење времена при школском раду. С' тога сам препоручио госп. мјесном надзорнику, да тога не допушти у будуће.

2. Школа на Андријевици (нахија Васојевићка.

Испит је држан 19 и 20 јуна (1895), трајао је 10 сати, а преко тога обављен др. писмени рад, који се односи ревизији.

Школа је са четири: I, II, III и IV разредом. С почетка године уписано је било у I. разреду. 36 мушке и 3 женске православне ђеце.

	II.	37	"	"	1	"	"	"
На исп. су пазшли од I.	"	30	"	"	3	"	"	"
" II.	"	33	"	"	1	"	"	"

Десеторицу, што су од испита и преко године изостали, спријечила је болијест њина и болијест и сиромаштина родитеља. Повтораваше исти разред у I-вом и IV-ом разреду због неспособности и оправданих изостатака; а толико их је и преко године повторавало.

Старија два разреда III-ћи и IV-ти испитивани су по потреби други ревизор до мог доласка, а и у овима је било уписано и школовано 50 ученика.

Испитивани су по сваком предмету 3—8 ученика у разреду са различним оцјенама, и без предавања по разредима.

Успјех показан о испиту у I-вом и II-гом разреду:

Из вјеронауке, срп. језика, словенског, рачуна, земљописа, историје

4 — 4^{1/2} 4 4^{1/2} 4 4

" природописа, поз. чов. тијела, краснописа, црт., пјевања, гимнаст.

4 — 4† 4† 4 4 5

Чистоћа школе, ношње и држања ђачког; дисциплина

4† 4^{1/2}

Према овоме укупни годишњи успјех изнио је у I-вом разреду скоро одлично, у II-гом више врло добро.

Показало се: да су предмети обрађени према Наставном Плану у довољном обиму; да је само историја и природопис, у колико се тичу у II-гом разреду — могли су бити потпунији и са више практичке живости предавани, да нијесу строга зима и ђачка болијест скратиле вријеме рада у толикој маси ученика.

Рад је овдје одпочет, по учитељевом казивању, 1 октобра, а дневно је рађено 5 сати у просјеку зими и љети. Дуж цијеле школске године учинио је 131 радних дана, које је учитељ, каже, свагда при настави проводио међу ученицима, без да их је кад гођ саме остављао.

Родитељски скупови држати су у овој школи два пута; први у почетку године, ради уредног школовања ђеце и други о св. Сави ради све-

чаног сретања те школске славе и да би се сходно ујасњавао значај школе и просвјете. Шетње са ђацима по оближњој околини чињене су овдје више пута, а подалеки излет тек један пут, али све с поучном сврхом за ђаке.

Похађање школе са стране оба учитеља било је без примједбе, са стране ђака било је добро, кад није спријечила болијест или зимња непогода. Односи учитеља међу се постојали су добри. Трудолубље оба учитеља осим што је показано при испиту, хваљено је од лица, која су приближнија к школи. Способности учитеља млађих разреда потпуно су добре и на своме мјесту; воља његова напрама повјерене му дужности показује се добра. Сспособности пак учитеља старијих разреда познате су као добре по његову раду прошлих година, а такође и воља. Владање и држање у школи учитеља млађих разреда доста је досљедно његовом позиву; владање његово ван школе било је добро, дочим је у мјесту доста омиљен и поштован. — То се не у мањој мјери може рећи за учитеља старијих разреда.

Важних погрешака у настави — уопће код учитеља млађих разреда нијесам припазио. У појединостима рамало је естетичко — лијепо, — разумљиво, логичко и разговетно читању код оба разреда. С тога је изгледало као да влада механизам и при читању и при приповиједању ђачком. Али са постављаним питањима и ђачким одговорима дознао сам, да механизам у настави није допуштен, но да је недостатак речених особина читања ушао с тога, што учитељ није најприје сам читао пред ђацима чланке, но је незреле ђаке пуштио прерано да му сами читају.

Заслуга је овога учитеља, што је при тако огромној маси ученика могао обрадити цио програм наставе уз довољну чигледност, разумљивост и примјенљивост; што је довољно наставама извођенима к правичном мишљењу и расиђивању. При томе, на стављена питања о честитим љуцким особинама и врлинама, ученици су досљедно одговарали и показивали наклоност и љубав према узвишеним љуцким дјелима, која су изучмвањем дотакли; а из тога сам закључио, да је учитељ настојавао да у својих ученика развије ваљане и честите карактере.

Нијесам могао опазити да су учитељи употребљавали казне: ударе по лицу и глави, чупање за косу и за ухо; да су постављали разлике одношаја са ученицима милијих, богатијих и ближих родитеља од оних сиромашнијих и даљих. Такође нијесам опазио неправичног оцјењивања успјеха појединих ученика. Истина, показало се да ученик са слабом оцјеном учитељевом одговори на испиту боље, него његов друг с добрим оцјенама. Али то нијесам узео за погрешку учитељеву, јер је то често случај на многим мјестима.

Школа је овдје нова, држи се уредно и снабђевена је са училима и свијем неопходнијем потребама, изузевши баште, која овдје није колика се и каква се захтјева. Поправака на школском зданију не треба па их ни прописивао нијесам. А кад не би одобрена била стална школа у Коњухе, зданије ово требало би знатно увеличати, јер је овдје и онако било тијесно у учioniцама, те је при овогодишњем проју ученика падало на ђака 2·25 куб. метра. А учитељ ми се жалио, да се многа ђеца не школују због тјеснила.

Школарина ове године није скупљапа, но су неопходни расходи обављени са 22.23 ф. а. вр. претијецја од прошлогодишње школарине и ф. 6.53 зајма.

Протоколи и све што се односи школ. администрацији има се овдје потпуно и држи се и води у реду и исправно.

Мјесне школске власти озбиљно се старају и живо подмирују све школске потребе. Уопће, односи свију мјесних старјешина и свију опћинара к школи могу служити за узор другима.

3. Школа у Коњуке (нахији Васојевићкој).

Испит је држан 21 јуна и трајао је 7 сати, а писмени ревизорски рад за овим до саме ноћи.

Школа је са три: I-вим, II-гим и III-ћим разредима. С почетка шк. године уписато је у школи у I разред 35 ученика

" II "	4 "	}	сви православне вјероисповиједи.
" III "	1 "		

Сви су испиту присуствовали и испитани били осим два из првог разреда, које је омела болијест и сиротиња.

Успјех показан о испиту из: вјеронауке 4 †, српског језика 4, слов. читања 4—, рачуна 4, геометрије 3 †, земљописа 4, историје 4, природописа 4—, познавања чов. тијела 4, краснописа 3 †, цртања 4—, пјевања 3 †, гимнастике 4, чистоћа школе, ношње и држања ђака 3 †, дисциплина 4.

Укупни годишњи успјех показао се у:

I-вом разреду више врло-добар.

II-гом

III-ћем "NACIONALNA БЛИЗУ"

Овдје је учитељ свјим привањем и добром припомоћу мјесних старјешина и родитеља ђачких учинио успјех много бољи, но се могло очекивати при такој коначној оскудици у свима средствима, којима би се могао користити при настави.

Школа је *приватна*, по неопходној нужди отворена у неподесној за то кућици у средини села; јер им није могуће било шиљати ђецу у андријевичку школу, због даљине и ризична пута од смрзлице и вјетрова, па и кад би тамо могли смјестити се. — Ипак учитељ је прошао са ученицима цио обим преписане наставе довољно разумљиво и по могућности очигледно; а у појединим предметима прелазно је границе преписаног, предпостављајући у томе неку заслугу.

Важних погрешака у настави нијесам опазио, а и оно нешто недостатака, што су се истицали, могла их је проузроковати оскудица у сваковрним училима, и то што је учитељ први пут ове године заузео ту дужност. Ма да је учитељ мјесни парохијални свештаник, није му ова дужност уназадила учитељски рад у толико, у колико би се могло очекивати.

Рад у школи отпочео је 28 октобра; и сваког радног дана радио је неодређен број часова, јер ни он, нити пак школа нијесу имали сахата, а учинио је свега радних дана 127, и свагда је био међу ђацима при раду. Држао је скуп родитеља на Савин-дан, при чему је говорио о школи и школовању и о дужностима родитеља на прама ових. Похађање школе са стране ђеце било је тачно, кад није спрјечено болешћу или рђавим временом. А и сам је учитељ журно школу посјеђавао.

Учитељ је образовање своје свршио у Призренској богословији. Кад би се одао самој учитељској дужности са таквим пријежањем, какво је ове године показао, он би се уврстио у број врједних учитеља. Оно што је у настави постигао усиљеним трудом, раширио би у будуће вјеш-

тином, која се добија читањем педагошких, методичких и дидактичких савремених књига.

Једногласно ова школска општина с г. Војводом Лакићем на челу, ништу да им Висока Просвјетна Управа даде редовну школу и учитеља, којег би Држава плаћала. Неопходност такве школе доказују врло разложито: најближа постојећа школа им је на Андријевици. Удаљена им је сахат и више хода преко вјетрометних брда и дуж тока ријеке, те једно и друго при разним непогодама пријете не само здрављу, него и животу ђецима, од које већина није кадра имати потребе опреме за овакав пут. Међутим, ђеце имаду и више по захтјевани број за школовање; нити би их могла смјестити Андријевицка школа, па све и да би могли они тамо ићи. Те у свакоме случају, ако Висока Просвјетна Управа не усвоји овдје редовну школу, као што је тражи општина, овдје ће велики број ђеце остајати нешколован. Ова општина на самој је граници државе.

Да би потраживање школе било усвојено и одобрено општина, по ријечима општинских старјешина, живо би спремила потребито и по плану уређено школско здање и снабдјела би га са свијема потребама, без да их уставља недостатак у новцу или у материјалу, колико год би за школу требало. Овдје се показала особита воља и оданост на прама школи, чим се у опште Васојевићи одликују.

4. Школа у Полимљу (нахија Васојевићка).

Испит је држан 22, 23 и 24 јуна 1912. г. у 12 сати, а писмени ревизорски рад обављан је после тога.

Школа је ове године имала: II, III и IV разред. Уписано је с' почетка године у II раз. 12 у III р. 7 у IV р. 18 ученика и сви су православне вјероисповједи. На испиту су изашли и свици Библије II-гог раз. 9., III р. 6, а IV р. 18. Два који су осуествовали од II-гог р., искључио их је био учитељ због неуредног понашања; а један из III-ћег раз. осуествовао је због болести. Повторавали су исти разред само двојица у III-ћем раз.; а повтораваше идуће шк. године само двојица. Испитивани су 4—7 ученика од разреда по сваком предмету, а предмет тичући се свију разреда испитиван је без прекида најприје млађе, па старије разреде.

Успјех показан о испиту укупно из: вјеронауке $4\frac{1}{2}$, српског језика 4†, историје 4. природописа и физике 4. познавања човјечијег тијела $4\frac{1}{2}$, краснописа 4. пјевања 4—гимнастике 5. чистоћа школе ношње и држања ђака 5—дисциплина 5—.

По овоме засебни успјех II-гог разреда врлодобар,
III. " више врлодобар,
IV. " скоро одличан.

Наставни предмети показали су се обрађени према наставном плану у довољном обиму. Само у историји недостајало је потпуне примјенљивости, а у природопису опазила се једностраност, што је могао проузроковати недостатак времена, које се треба на три старија разреда, да се у тој мјери обради цео обим наставе.

Рад је овдје отпочет 29 септембра и радило се дневно 5 сати зими а 6 сати лети у просјеку; и тако је учинио, 170 радних шк. дана, које је учитељ у раду свагда међу ђацима проводио, без да их је саме остављао.

Родитељске скупове чинио је: први, 12 децембра у корист уредног пошљања ђака у школу; други 14 јануара на Савин-дан. Са ђацима чи-

нио је ближе и подаље излете по околини, ради изучавања природе и земљописа. Похађање школе било је тачно и уредно и у неважној мјери спречавао је бољешћу ђака и рђавим временом.

Способности учитељеве добре су. Теоретичко своје оспособљење он поднажује вољом к своме позиву и ревним радом, који се даде виђети у стављању питања и у одговорима ђачким при испитивању, тако да је својски прожимао све што је прочитао. Оспособљавао се за учитељску дужност у цетињској прогимназији и богословскоучитељској школи, иза чега је постављен за учитеља 1892, најпре приватног, а за овим сљедеће године редовног у истој школи. Својим рвањем, сигурно, он ће изгладити мале недостатке, који су му се опазили: у предавању историје и другог, што као историја развија народносно самосазнање и понос; српског језика — односно јестетичког и логичног читања и практичке употребе; у природису — односно разноликости и системног излагања.

Учитељ је довољну пажњу обраћао да привикне ученике на правилно мишљење и расуђивање; да обрађује код њих ваљане и честите карактере; и начинима, које сам употребио да то дознадем, увидио сам, да је лијеп ушпех у томе учинио.

Владање и држање учитељево у школи досљедно је његову позиву. Но није потрефио такта у владању и држању ван школе, особито прама мјесних старјешина. С великијем трудом уравњао сам њихове међусобне спорове, да их не рјешава није кријанска и просвјетна власт. Опaziо сам, да мјесни надзорник и дотични капетан котично траже учитељу махане и од ситних праве крупне. Али ни учитељ се није знао од њих оградити најбоље. У свом наглом заносу, да на длаку изведе и најмање њихове обзеве к школи, он је прекорачио границе: окривљивао је оне учитеља, да је при уписивању пробирао ђаке по способности и тијем многе лишио права на школовање; да је кажњавао ђаке по ненависти и тијем проузроковао незадовољство у општини и да је употребљавао недозвољен начин. Дознао сам да све ово није баш у тој мјери, али и да није без ништа. Но истодобно сам увидио, да су основани и њеки учитељеви протести на главаре и да ови траже по нечему предлога да учитеља промијене, сигурно, с милијим њима, јер их баш ту имаду. Умирио сам речене главаре тијем, што сам им обећао, да у будуће неће учитељ употребљавати начин, за који га они окривљују, ако учитељева овдје и даље; али у многоме требаће, да се и они искреније односе к учитељу и његову трудном раду. Учитељу сам згодном приликом напоменуо, да буде тактичнији у понашању према главарима, и да у томе имаде на уму, да они као новаци у погледу данашњих обзеве, не могу сваћати обзеве к школи, као што би он жељео, но да им лијепин начином очдржава добре односе с њима.

Што се тиче школског зданија, оно је у сваком погледу добро и школа је снабдјевена са свијема неопходнијема средствима; а нешто ситних правака и набавке у училма обећали су на вријеме исправно намирити, тако да овдје није се чуло: „не може се или нема се,“ но се школа назази у таквом стању, да се боље не може захтјевати.

Протоколи и други административни школ. акти овдје се потпуно имаду и уредно држе и заводе.

Школарина је скупљана у два пута ове године по потреби, и то 1% процента. Приход је изнио а. в. ф. 86.75. Израсходовао је на најпрече школске потребе а. в. ф. 68.04, те у школској каси преостаје 18.82 ф. а. в.

Један сиромах глобљен је био З. ф. што је произвео свађу са ђацима у школи.

Предложио сам, да се одреди школска башта, које досле нема.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Поздравна ријеч Архиепископа и Митрополишта Српског Господина Михаила Његову Височанству Књазу Црне Горе и Брда Николи I.

Приликом епохалног догађаја, посјете Његовог Височанства Господара и Књаза Николе I у Биограду, Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Михаил изговорио у саборној цркви ову бесједу:

„Пророк Цар Давид одавно је рекао, да није ништа боље, није ништа красније од тога, када браћа живе у слози, у љубави, у заједници. Се што добро, и што красно, но еже жити братии вкупъ (Пс. 132, 1).

Србија се данас радује, што види у средини својој Владаоца братске нам Црне Горе у гостима милог Краља Србије Александра.

Овај је догађај епоха у Српском Народу. Јер од када тужно Косово на Видов-дан раздијели Српски Народ, од тада се нигдје заједно не виђаше Српске Старешине, свд, Брда.

Србија и сви други дијелови Немањинске државе подлеглоше тешким зулумима завојевача.

А јуначко легло кршне Црне Горе, борени се за све дуго вријеме против завојевача, потоком крви својих витезова, очува се у слободи.

И послије, без мало пет вјекова, робовања, Србин оста жив и здрав, а милостиви Бог погледа на тешко стање Српства.

Шумадија уста листом у почетку овог вијека, па пожртвовањем и јунаштвом задоби слободу своју; али ову у 1813 години, због интрига и неслоге изгуби.

Тада поново наста у народу нашем: тешки зулум, покољ, писка и јаук неvine дјечице Божије Цркве, јаук, који до Бога дође. И преблагИ Господ Бог подиже Милоша, који мудрошћу и јунаштвом, са великим напором, савлађујући тешке препоне, понова задоби Србији слободу.

И ево, Господару братске нам земље и народа, дође и Ти у походе Краљу Србије Александру, у значајан дан Видов-дан, који је пун туге и жалости, те да окрене жалост у радост општу, па да сви заједно споме-немо изгинуле Косовске и све друге српске јунаке.

Долазак Твој, Господару, доио је радост свему Српству, које топло жели слогу и љубав браће свих Срба.

Овом светковином Видовданском у Биограду овесели и зарадуј Твоју братску и родољубиву душу оном љубављу, којом Те дочекујемо, као да си на Цетињу.

Драги нам владоаци Србије и Црне Горе, удвојте своје заједничке молитве и уједините их са молитвама Српског Народа, да Он, ПреблагИ, помогне Вам да покајете Косово тужно и да увећа снагу Ваших држава, те да робујућу браћу ослободите.

То је жеља и нада свега Српског Народа. Такав даје Вам благослов света православна Божија Црква.

И ми сви, угледајући се на Краља нашег, поздрављамо Те, драги Краљев Госте, витешки Господару братске нам Црне Горе и велимо Ти од срца: добро нам дошао!

Приложници. Ађутант Његовог Височанства Господара, господин *Михаил Поповић*, приложио је храму рождества пресвете Богородице (Влашкој цркви) на Цетињу једну дивну масивну ћоку су 24. свијеће за душу свога оца попа Лаза, који је пред истом црквом и сахрањен.

Бог му покој дао.

Архимандрит Јосиф, настојатељ свето Андријевског-Руског манастира у светој гори (Атонској) приложи храму Вознесенија у Буковик: једну одежду златоткану, епитрахил, појас, наруквице и три дарца за свете сасуде.

Јеромонах Кирил, настојатељ манастира св. Јована у Атону приложи цркви Сотонићкој храму светога Јована Крститеља три дарца златоткане, а цркви Буковичкој појас и наруквице.

Схимонах Хараламије Србин у Светој Гори из манастира Светога Панталалејмона приложи четири крста за освећење водике истој Буковичкој цркви.

Душан Гвозденовић, трговац с Ријеке, приложи једно звоно у Мрацеље за душу свога оца *Стевана*.

Атентат на српског митрополита. Нови призренски митрополит Србин, г. Дионисије, кога су Срби једва цмоурили за митрополита, почео је ових дана да обилази своје стадо, кога су грчки митрополити за 130 година са свим занемарили. Но у том путу у мало те није главу своју изгубио. Турски жандари, а неки велс и Арнаути, сигурно потплаћени, хтједоше у путу да га из засједе убију, но он је случајно прије прошао, него што су ови несретници присјели. Па ипак није прошло без српске крви; у пратњи митрополитовој налазила се и три угледна призренска Србина, који су мало заостали иза митрополита; од њих су Арнаути код Карапотока убили Младена и Андрију Чечкаревића, а Тодора Шалперовића ранили. Занста је тежак положај тамошњих Срба!

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Овогодишњи ревизори. За овогодишње ревизоре основних школа одређени су:

- Г. Ђуро Поповић, гл. шк. надзорник.
- Г. Филип Ковачевић, професор цетињски.
- Г. Лазар Перовић, професор цетињски.
- Г. Зарија Радичевић, упр. учитељ Подгоричке школе.
- Г. Зарија Вуковић, упр. учитељ Андријевичке школе.

Г. Андрија Јовановић, упр. учитељ Оцињске школе.
 Г. Буро Шпадијер, учитељ Цетињске школе.
 Г. Перо Калуђеровић, учитељ Љуботињски.
 Г. Косто Лучић, учитељ Дробњачки.

Испити у нашим средњим школама. Испити у Књ. Црног. Држ. Гимназији и Богословско учитељској школи текли су овијем редом:

У *пешак и субошу*, 7 и 8 јуна, I. разр. гимназије.

У *понедељник и ушорник*, 10 и 11 јуна, II. разр. гимназије.

У *четвртак*, 13 јуна, III. разр. гимназије.

У *пешак*, 14 јуна, испит I. разр. гимназије из нот. пјевања.

У *субошу*, 15 јуна, IV. разр. гимназије.

У *ушорник, сриједу и четвртак*, 18, 19 и 20 јуна, испит у Богословско-Учитељској школи.

24 Јуна благодарење, пјевање, читање биљежака и раздавање свједочаба.

Испити су трајали од 8—12 прије и од 3—6 сати послје подне.

Успјех ученика у средњим школама. Од ученика, који су изишли на испит заслужили су:

У I разреду Гимназије први ред с одликом 5; први ред 16, други ред 17, трећи ред 3, један пред испит отпуштен. У II разреду први ред с одликом 3, први ред 10, други ред 9, трећи ред 3. У III разреду први ред с одликом 4, први ред 9, други ред 2. У IV разреду први ред с одликом 4, први ред 1, други ред 5. Понављају ученици испит већином из математике и латинског језика.

У Богословско-Учитељској Школи у I разреду први ред с одликом 1, први ред 7, један други ред. У III разреду први ред 7, други ред 1. Биљешка из црквеног појања ученица је, те неслицина нијесу добили одлику.

CRNOJEVIĆ

Из Дјевојачког Института. У недјељу 8 јуна било је у дјевојачком институту благодарење, па читање биљежака. Са задовољством биљежимо, да се успјех ученица показао одличан. Ученице су се већ разишле својим кућама.

Велика добротворка. Г-ђа Драгиња Ст. Петровића у Биограду, која је већ толике завјештаје учинила и цркву у Биограду о свом трошку подигла, завјештала је остатак свог имања т. ј. 200 хиљада динара на оснивање српског богословског факултета у Биограду на Великој Школи или Српске Духовне Академије. Живјела!

—**—

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Изашла је из штампе књига „Споменица Вјеридбе и Вјенчања Црногорских Књагињица Милице и Стане;“ приредили Живко Драговић и Радоје Црногорац. Цетиње. Државна Штампарија, 1896 г.

Ево како г. г. Драговић и Рогановић у поговору исте књиге говоре о томе, што их је потакло, да ову „Споменицу“ приреде:

„Велики значај догађаја, о којима је ријеч у овој књизи, потакао нас је, приређиваче ове „Споменице,“ да по могућности приберемо и у ред поставимо све, што се о томе у своје вријеме по нашим и страним листовима писао. Чланци, које обична периодична журналистика доноси, често пута се изгубе и забаче, а с тијем и забраве. Ови пак догађаји од значаја су огромног и трајног по васколик наш народ и то како за његову садашњост, тако, још више, за његову будућност, којом он данас готово искључиво и живи.

Ови ће догађаји вјечито остати зарезани у срцу народном и на њих ће се са највећим задовољством кроз вјекове заустављати уморни дух народни- као оно путник, који се, послје дугог и тешког путовања кроз прјесковите пустаре заустави на зеленој оази, те свјежом водом са чистог и бистрог извора окријепи свој изнемогли организам. С тога ови догађаји заслужују, да остану забиљежени и на хартији, да и далеки нараштаји могу виђети, с каквим их је одушевљењем и заносом предусрело оно покољење, које је било тако сретно, да им свједоком буде.“

К овоме немамо што да додамо, осим да топло препоручимо оку књигу нашој читалачкој публици.

Књига је посвећена Високим Родитељима Високих Невјеста, а претходи јој једна посветна пјесма и врло лијеп и значајан „Предговор,“ у коме се износе прилике, које су биле у Русији, кад је ступила на руски пријестол династија Романова, и у Црној Гори кад је ступила на пријестол династија Петровић-Његовић, као и заслуге ове двије Породице за своје народе.

Књига је украшена врло лијепим сликама Високих Вјереника и Вјереница. Издање је елегантно, са извором високо штампаних табака велике осмине. — Цијена је 1. фиорин.

CRNOJEVIĆ

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. Свеска за мај изашла је са овим садржајем:

† Др. Милан Јовановић.

Надире, пјесме С. Ј. Аврамовића.

Велики пости, одломак из дјела „Назарени,“ од Ј. Томића.

Посланство и смрт Николе Боне (1678.). Једна глава из дјела: Дубровник и Отоманско царство, од Дра Луја кнеза Војновића (свршетак.)

* *, пјесма Светислава С.

Ђукан Скакавац, приповијетка Сима Матавуља (наставак).

У мајској ноћи, пјесма Р. Ј. Одавића.

Неколико ријечи о организацији судске власти, од М. П.

Орао мечапат, скаска Н. Шчедрина, прева М. П.

Мјесецу (Гете), пјесма од Бранислава Петронијевића.

Шаровање у Црној Гори, антрополошка биљешка, од Симе Тројановића.

О пошталу неких села у Сврлигу, од Алексе Васиљевића, учитеља.

О позоришту, (Предавање држано 22 јануара 1895 год. у Бечу) од Ј. Савића.

Друштвена хроника: Скупштина Срп. Књижевне Задруге, од М. Ј. П.

Научна хроника: Рентгенови зраци (фотографија невидљивог), по Р. Spies-у, Leonard-у, Petit-у, С. Flamariou-у и др., извео Јеленко Михаиловић (свршетак).

Површина Србије, од Т. М. Р.

Кришика и библиографија: Јов. Ристић. — Дипломатска историја Србије за вријеме српских ратова за ослобођење и независност 1875—1878 — прва књига, први рат. Биоград 1896. Реферат Др. Н. Ђ. Миловановића.

Др. Мих. В. Вујић. Начела народне економије, књига прва, страна 280,8^о. Државна штампарија 1895, реферат Мил. Ј. Радовановића.

Бијесни Роландо, витешки еп у 46 пјесам. Сијевао Лодовико Ариосто; прејезвао српски Драгиша Станојевић. Издао Српска Књижевна Задруга. Биоград, 1895. реферат Марка Цара.

Низ старијих приповиједака. У Биограду, штампано у држ. штампарији краљевине Србије. 1895, реферат М. Н. П.

Краћи реферати.

На кришику г. Јеленка Михајловића професора, од Ђ. М. Станојевића. Биљешке.

„**Тежак**“ (земљодјелски лист), који издаје српско пољопривредно друштво у Биограду. Излази недјелно један пут у четири табака. Цијена му је: за Србију на годину 8 динара, на по године 4., ђаци добијају у пола цијене. Ван Србије кошта на годину 10 франака (50 гроша) на пола године 5 франака (25 гроша). Лист је чисто пољопривредни. Дивно се уређује, а нарочито је пун поуке за сељаке.

Препоручује се најтоплије нашим земљорадницима.

„**Народно Здравље.**“ Под овим натписом почели су у Биограду излазити у мјесечним свескама лекарске поуке народу, које за наше крајеве стају само 2. ф. на годину, а уређује их добро познати стручњак српски проф. др. М. Јовановић-Батут. Уредништво вели:

„Овај лист има за циљ да поучи народ у ономе, што му је најпрече да зна о животу и здрављу. Према коме доносиће расправице, чланчиће и биљешке: „О саставу и радњама нашега тијела, о чувању и његовању здравља, о сузбијању болести — нарочито кужних, о њези трудне жене, породиље, новорочета, нејачи и школске дјеце, о његовању болесника и тачном извршењу лекарских наредба, о разумном домаћем лијечењу, и о правој помоћи у пријеким опасностима.“

Осим тога важно је, да и народ у великоме води тачна рачуна о животу и снази својој. С тога ћемо доносити извјештаје о попису становништва, о његовом боловању и умирању, и о другим појавама народног живота. Најпосеје ћемо гледати, да се преко листа с њим добро упознамо, како ћемо га боље разумјети; како ћемо праве његове погрешке и потребе што боље уочити; и како ћемо му говорити оним језиком и начином, које он разумије.“

Четири свеске, које су до сада изашле, уређене су само како се жели може. Овако предузеће српских лекара заслужује сваку похвалу и признање, те не можемо доста да препоручимо нашим народним свештеницима и учитељима, да набаве „Народно здравље.“

Претплата шаље се уреднику дру Милану Јовановићу-Батуту у Биограду.

Глас из цркве. Проповиједи проте Јована Вучковића. Карловци. 1896 год. Цијена 1 круна. Име овог вриједног радника на нашој црквеној књижевности довољно нам препоручује ову лијепо издану збирку бесједа,

kojih svega ima 12. Према величини књиге (200 страна) цијена је врло малена. — Препоручује се нашим свештеницима.

Његовање домаће живине. Саставио М. Ј. Шустер, а превео Андрија М. Матић, гимн. професор. Нови Сад 1896 године. Цијена 1 круна.

Многи би се сиромашнији Црногорац лијепо могао помоћи гајењем живине. Таквом ова књига добро би дошла. Добро би било, да се овакве књиге шире у народу.

Папа није Нашљедник светога Петра. С талијанског превео Љубомир Нер. Влацић, свештеник (ова је књига награђена 400 динара). Биоград. 1896 год. Цијена 50 новч. 1896 год. У своје вријеме ми смо ову књигу огласили у нашем листу, те је и овом приликом свакоме препоручујемо.

Позив на претплату. Познати сабирач народног блага Лука Грђић Бјелокосић прикупио је све, што је до данас писао, те позивље на претплату :

„Имаде десетак година, од како сам се и сам почео бавити сабирањем тога народног блага, а будући да се тијех радова прилично накупило то сам их наумио у књиге скупити и под насловом: „Из народа и о народу“ издати.

У првој књизи, која је већ уљегла у штампу, биће описани ови народни обичаји :

Крсно име са села у горњој Херцеговини. Крсно име из вароши у горњој Херцеговини. Свадба са села у Горњој Херцеговини. Свадба из вароши у горњој Херцеговини.

Обачаји о свештеницима про Године и то: Божић, Месојеђе, Покладе, Часни пост, Васкресеније, Покр и приномоћ, Ђурђев-дан, Јеремијев-дан, Јован-дан (рођење Јованово), Петров-дан, Опљена Марија, Илић-дан, Међугоспоље, Лучин-дан и Вараца.

Погреб и седмина. Нешто о породици и о њој. Збор код цркве. Народна правосудје и то: Задруга, Особина, Дуба задруге, Тесним, Наполица, Изор, Сувез, На млијеко, Посиновљење, Вишеженство, Бус трн и камен, Вађење мазије, Сок соџбина и сокодржац, Клет. денија, и Крвни мир.

Народно сујевјерје и то: Вила, Аждаха и Змај, Мора вјештица, Стуха, Вукодлак, Кучибаба, Цикавац.

Народно гатање и опис Гацка са старинама, гдје сам већином ове народне обичаје биљежио.

Народна ношња у горњој Херцеговини и бојење пређе.

Књига ће бити велика 15 штампаних табака а стоји само 80 новч.

Умољавам све моје личне пријатеље, као и пријатеље народне књиге а особито г.г. свештенике и учитеље, да се око сабирања претплате заузму. Скупљачи добивају једнакосту књигу на дар. Од претплате зависи, да ли ће моћи и остале књиге једна за другом у штампу уљећи.

Претплату треба слати: *Првој срп. књижари и штампарији В. М. у Мостар.*

Пошто у Босни и Херцеговини имаде довољан број наше браће мухамеданаца и католика, које радије читају латиницом; то ћу ове радове ако се довољан број јави да би се штампарски трошкови покрили и латиницом штампати. — Рок претплате траје до 10 јула 1896. Имена претплатника, штампале се на крају књиге.

Сарајево, почетком маја 1896.